

Kranten door de eeuwen heen

Hoe de oudste krant uit 1618 ontwikkelt naar de moderne krant van nu.

2

Delpher in één oogopslag

Hoe en wat in de afgelopen vijf jaar in een duidelijk overzicht.

6

Gij zijt ontrouw!

Mark Traa leest mee in het liefdesleven van wildvreemde mensen uit het verleden.

8

Sylvia Witteman heeft iets gelezen

Zij las de Volkskrant van haar geboortedag: 'Zó veel leuker dan een oud boek'

12

Grote en kleine vondsten

Van kralen en pailletten tot een voorspelling over de Rolling Stones.

13

Vijf jaar Delpher

Vijf jaar geleden, op 20 november 2013, zag de website Delpher het levenslicht. Ruim 27 miljoen pagina's van boeken, kranten, tijdschriften en ANP-nieuwsberichten werden op één plek tegelijk doorzoekbaar. In de afgelopen jaren is er veel veranderd: zo groeide Delpher uit van een vrij basale website tot de volwaardige dienst die het nu is, met ruim 100 miljoen gedigitaliseerde pagina's afkomstig van 107 erfgoedinstellingen in binnen- en buitenland, die allemaal op verschillende manieren doorzoekbaar zijn.

Wat is Delpher?

Delpher is de grootste bron van gedigitaliseerde historische tekstcollecties uit de vijftiende tot en met de eenentwintigste eeuw in Nederland. De website biedt toegang tot teksten afkomstig van betrouwbare erfgoedinstellingen, zoals universiteiten, bibliotheken, musea en archieven. Alle collecties zijn bovendien full-tekst (op woordniveau) doorzoekbaar. In Delpher worden zoekresultaten alleen bepaald door het voorkomen van de gebruikte zoekterm in de tekst. Dit in tegenstelling tot een zoektocht via Google, waarbij de resultaten worden

(Advertentie)

beïnvloed door eerdere zoekopdrachten, reclame en de manier waarop websites zijn opgebouwd.

Waar kan ik Delpher voor gebruiken?

Het bekijken van oude teksten kan om ontelbare redenen interessant zijn. Deze krant staat vol met interessante, mooie of grappige voorbeelden uit Delpher, zoals een toekomstvoorspelling voor de Rolling Stones, liefdesoproepen in kleine advertenties en nieuws over moord en doodslag. Maar er zijn nog veel meer mogelijkheden in Delpher, zoals het bekijken van de mode van de jaren 40 in de *Margriet*, het terugvinden van een oudoom op een passagierslijst van een schip richting Nederlands-Indië, het maken van een collage op basis van krantenartikelen voor een collega die met pensioen gaat, of teruglezen hoe men in de 19e eeuw dacht over actuele kwesties als het milieu. U ziet: mogelijkheden genoeg en Sylvia Witteman schreef al in haar column: 'Één oude krant vertelt boeiender over de wereldgeschiedenis dan welk boek ook.'

Hoe het begon...

De Koninklijke Bibliotheek (KB) richt zich op het digitaliseren van alle Nederlandse pu-

(Advertentie)

blicaties vanaf het begin van de boekdrukkunst. In 2013 werden verschillende websites met gedigitaliseerde historische tekstcollecties samengevoegd om ze via één website doorzoekbaar te maken. Waar je voorheen sites als earlydutchbooksonline.nl en tijdschriften.kb.nl elk afzonderlijk moest doorzoeken, is er sinds november 2013 één integrale website: Delpher. Aanvankelijk werd de dienst gepresenteerd als bèta-versie; de website was nog in ontwikkeling en werd op basis van gebruikersfeedback verbeterd. Sinds november 2014 is Delpher beschikbaar als volwaardige dienst.

De wortels van Delpher liggen voornamelijk in twee grote projecten: 'Databank Digitale Dagbladen' en 'Erfgoed van de Oorlog'. Tijdens het eerste project, dat liep van 2006 tot 2012, werden op grote schaal nationa-

le, regionale, lokale en koloniale dagbladen gedigitaliseerd; in 'Erfgoed van de Oorlog' werkten de KB en het NIOD samen aan het digitaliseren van diverse kranten uit de Tweede Wereldoorlog – van verzetsbladen tot NSB-kranten.

Hiervoor richtte de KB een heuse productiestraat in, waarmee vanaf 2008 ongeveer 300.000 pagina's per maand werden verwerkt. Inmiddels is het digitaliseren van historische publicaties geen project meer, maar een doorlopend proces en worden er elke maand ongeveer 850.000 pagina's gedigitaliseerd. Op dit moment is ongeveer 15% van het totale aantal beschikbare publicaties gedigitaliseerd. Dit lijkt misschien weinig, maar het digitaliseren is een zeer tijdrovend proces als je bedenkt wat er allemaal moet gebeuren voordat je een publicatie hebt gedigitaliseerd. Alleen al het 100 miljoen keer omslaan van een pagina is al heel veel werk!

Wat is er veranderd in vijf jaar?

Het eerste jaar dat Delpher bestond was dat dus nog als bèta-versie. Ook de snelheid van de website was nog niet zo goed: als er heel veel gebruikers tegelijk op de website waren, ging dat wel eens mis. Precies één jaar na de livegang werd de huidige website opgeleverd, die een stuk stabiel is. Ook in de jaren daarna werd Delpher regelmatig aangepast en verbeterd en werden er functionaliteiten toegevoegd. Uiteraard kwam er ook veel nieuw materiaal beschikbaar. Op pagina 6 en 7 van deze krant staat een overzicht van de grootste wijzigingen van de afgelopen vijf jaar. Op de

website bij 'Over Delpher', te vinden via het menu in de rechterbovenhoek, staat een volledig overzicht van alle verbeteringen en toevoegingen.

Hoe ziet de komende tijd eruit?

Ook de komende jaren zal de ontwikkeling van Delpher niet stilstaan. Het aantal boeken, kranten en tijdschriften zal blijven toenemen en er zullen op basis van gebruikersonderzoek ook weer nieuwe functionaliteiten aan de website worden toegevoegd. Zo wordt er momenteel gewerkt aan een inlogfunctionaliteit, zodat gebruikers onder andere hun favorietenlijsten beter kunnen beheren. Verder zijn er vrijwill-

(Advertentie)

ligers die handmatig moeilijk leesbare krantenartikelen overtikken. In het artikel van Nicoline van der Sijs op pagina 3 leest u meer over dit project. Het kost natuurlijk veel tijd, maar uiteindelijk zullen deze teksten in Delpher worden opgenomen en worden de kranten nóg beter ontsloten.

Maaïke Napolitano
Coördinator Delpher

Kranten door de eeuwen heen

Gazette d'Amsterdam, 7 maart 1811

De oudste krant van Nederland die bewaard is gebleven is de *Courante uyt Italien, Duytslandt, &c.* van (ca.) 14 juni 1618, uitgegeven in Amsterdam door Casper van Hilten. Minder dan een jaar later had Amsterdam al een tweede krant, aanvankelijk naamloos maar in 1629 *Tydinghe uyt verscheyde quartieren* gedoopt waarvan het oudste bewaarde nummer dateert van (ca.) 10 februari 1619.

Andere steden volgden. In 1656 verscheen in Den Haag *Post-Tydingen uyt 's Graven-Hage* en in Haarlem verschen in hetzelfde jaar de *Weeckelyke Courante van Europa* uitgegeven door Abraham Casteleyn. Later wordt deze titel omgedoopt tot *Haerlemse Courante* en in 1664, om concurrentie tegen te gaan, in *Opregte Haerlemmer Courant*. Ook Utrecht met de *Utrechtse [Ma/Vrij]Courant* en Rotterdam met *Gazette de Rotterdam* hebben aan het eind van de zeventiende eeuw hun eigen krant.

In de 17de en 18de eeuw verschenen kranten 2 à 3 keer per week in kleine opleges. Een nummer bestond uit 1 of 2 pagina's met berichten zonder titels of koppen, gesorteerd naar de plaats waar het nieuws vandaan kwam met een datum - het meest recente nieuws stond meestal onderaan in plaats van bovenaan. Vaak bevatten ze vertaalde berichten van verslagen over gebeurtenissen uit andere streken. In de Patriottentijd (tussen 1780 en 1798) ontwikkelde zich een politieke, opiniërende kranten- en tijdschriftenpers. De patriot-

Journal de la Haye, 7 december 1830

ten domineerden in die tijd de politiek, ze streefden naar hervormingen en meer democratie. Door de Oranjerestauroatie van 1787 en de Bataafse Republiek (1795-1801) verdween de invloed van de patriottien weer.

formaat van de krant en op het aantal advertenties. Hoe groter de krant, hoe hoger de belasting. Pas in 1869 werd deze belasting afgeschaft. Vanaf dat moment was de weg vrij voor een snelle ontwikkeling in omvang en in

Franse tijd

Na de inlijving van Nederland bij Frankrijk in 1810 was de Napoleontische perswetgeving van kracht. Die bracht inhoudelijke (censuur) en cosmetische (titel/tweetaligheid/formaat) veranderingen met zich mee. Vanaf begin 1811 moesten de kranten tweetalig verschijnen. In korte tijd veranderden veel titels meerdere keren van naam; een voorbeeld is de *Amsterdamse Courant*.

- 1800-1811 *Amsterdamse Courant* (t/m 2.2.1811)
- Per 5.2.1811 *Gazette d'Amsterdam/Amsterdamsche Courant*
- Per 1.12.1811 Aff. etc *d'Amsterdam/* Advertentien.. etc van Amsterdam
- Per 17.11.1813 *Amsterdamsche Courant*
- Per 1.1.1814 *Departementaal Dagblad* van de Zuiderzee en *Amsterdamsche Courant*
- Per 5.5.1814 *Amsterdamsche Courant*

Dagbladzegel

De Franse machthebbers voerden in 1812 de dagbladzegel-belasting in, op basis van het

Het Volk, 28 juni 1941

verscheidenheid. De pers kwam tot bloei, mede door de economische veranderingen, het ontstaan van geestelijke en culturele stromingen en de nieuwe druk- en zettechnieken.

Ontwikkelingen in de 19de eeuw

Na de Bataafs-Franse tijd begonnen enkele kranten zich politiek te roeren. De regering, maar ook individuele politici, gingen kranten als medium gebruiken. De regering steunde kranten als de *Avondbode* (1837-1841) en *Journal de la Haye* (1830-1849). De conservatieven gebruikten de *Constitutioneel* (1855) en *De Nederlander* (1850-1855) als platform. *De Grondwet* (1853-1855) werd gesteund door liberalen, onder wie ook katholieken. Kranten gingen berichtgeving combineren met commentaren, opiniërende bijdragen, ingezonden brieven en besprekingen van boeken. Niet onbelangrijk was de opkomst van de rubriek 'mengelwerk' met recensies, anekdotes, korte verhalen, gedichten en reisimpressies. De *Leydsche Courant* begon daar als eerste mee op 2 januari 1824. Ook de diversiteit aan advertenties nam toe.

De opiniërende kranten vulden een belangrijke functie voor het politieke klimaat. Er ontstonden politieke stromingen en vervolgens ook politieke partijen. Voorbeelden van 'redenerende' kranten zijn het *Algemeen Handelsblad* (1828-1970), de *Arnhemse Courant* (1814-2001) en de *Nieuwe Rot-*

terdamsche Courant (1844-1970). Zij bevorderden de verscheidenheid aan opinievorming in de maatschappelijke elite. Ook voor het culturele leven nam de betekenis van kranten toe. Dit blijkt duidelijk uit de opkomst van de literaire kritiek. *Het Algemeen Nederlandsch Nieuws- en Advertentie-blad* (1818-1831) is een van de eerste kranten die zich aan literaire kritiek waagt.

Twintigste eeuw

In de twintigste eeuw ontwikkelde zich een moderne levensstijl. Die kwam tot uitdrukking in de stedelijke cultuur, snelheid, massificatie, nieuwe media en populaire cultuur. De meeste

tie, en de welvaartsstaat. Onder andere te vinden in kranten zoals *De Telegraaf* en *Het Nieuws van de Dag*.

Tweede Wereldoorlog

De Duitse bezetter maakte een einde aan de vrijheid van drukpers. Kranten die verschijnen moesten zich conformeren aan de opgelegde regels. De legale pers wordt gecensureerd en brengt propaganda voor de Duitsers. Kritische kranten kunnen alleen als illegale krant verschijnen in de ondergrondse pers.

1965-1995

In de jaren zestig krijgt de krant een andere betekenis. Hij verliest zijn feitelijke monopoliepositie door de opkomst van de televisie en andere nieuwe media. Tegelijkertijd breidt hij zijn werkveld enorm uit, op het terrein van economie, politiek en cultuur, met een steeds grotere expertise.

Kranten als de *Volkskrant*, *NRC* en *Trouw* bieden een platform voor het politieke debat en schrijven over onderwerpen als kerk en religie, ethiek, moraal en opvoeding, maar ook over kunst en sociale en multiculturele verhoudingen. De populaire cultuur en consumptiesamenleving breekt door, wat in een krant als *De Telegraaf* goed zichtbaar is. Een onderwerp als sport krijgt in alle kranten veel aandacht, van het *Limburgsch Dagblad* tot *Nieuwsblad van het Noorden*.

De pers bevrijdt zich van de traditionele banden met de zui- len. De houding ten opzichte van kerkelijke, wereldlijke en koninklijke autoriteiten wordt kritischer. In de nieuwsvoor- ziening komt meer openheid en openbaarheid. Er treedt een schaalvergroting op bij de krantenuitgeverijen; de kleine afzonderlijke uitgeverijen wor- den overgenomen door grote organisaties.

Typeerend voor de periode vóór en na de Tweede Wereldoorlog zijn de debatten over de nationale identiteit, de uitbreiding van het kiesrecht en de waarde van de parlementaire democra-

Nieuwsblad van het Noorden, 27 juni 1988

Om fijn Luft te koeien

Over het overtikken van de 17e-eeuwse kranten

Na de verschijning van de eerste Nederlandse krant op 14 juni 1618 zwol het aantal kranten en kranten-afleveringen in de loop van de 17e eeuw snel aan: in totaal verschenen er in die eeuw 36 Nederlandstalige krantentitels. Tot ongeveer 1660 werden die kranten gezet in het hoekige gotische schrift. Daarna stapten de uitgevers over op het Romeinse schrift: het schrift waarin ook moderne kranten zijn gezet, al zijn er duidelijk typografische verschillen tussen de oude en de moderne kranten. Zo wordt voor de letter s in de oude kranten regelmatig een f zonder dwarsstreep gebruikt, de zogenaamde lange s.

De inhoud van twaalf Neder- landse 17e-eeuwse krantentitels kan op Delpher worden geraad- pleegd. De tekst van die kranten is door de computer met opti- sche tekenherkenning gelezen, zodat gebruikers woorden kun- nen opzoeken in de krantentek- sten. Helaas heeft de computer moeite met het lezen van het oude schrift en het interprete- ren van het oude Nederlands. Maar gelukkig hebben we nog de *human touch*, want mensen kunnen nog steeds meer dan de computer.

Een paar jaar geleden heeft het Meertens Instituut samen met de Koninklijke Bibliotheek een crowdsourcingproject opgezet om met de hulp van vrijwilligers foutloze transcripties van de 17e-eeuwse kranten te maken. Inmiddels is dat project voor 90% klaar en het resultaat ervan zal in de toekomst op Delpher worden geplaatst.

228 vrijwilligers tikken teksten over

Voor het overtikken is op het Meertens Instituut een applica- tie gebouwd: een website waar- op de maar liefst 46.031 kran- tenartikelen (met een of meer scans per artikel) beschikbaar zijn gesteld. Vrijwilligers moe- ten zich eerst aanmelden en in- loggen. Daarna krijgen ze auto- matisch een portie toegewezen, bestaande uit één of enkele bij elkaar horende krantenpagina's. Als de vrijwilligers klaar zijn met een portie, kunnen ze de gegevens opslaan en een nieuwe portie aanvragen. Voor de ma- nier waarop de tekst moet wor- den overgetikt, hebben we uit- gebreide instructies geschreven. Het is immers belangrijk dat het resultaat uniform wordt. Zo wordt de tekst zoveel mo- gelijk letterlijk overgenomen, inclusief de spellingsvariatie, en nemen we het teken /, waarmee in het gotische schrift de kom- ma werd weergegeven, in de transcriptie over als een gewone komma.

De kranten zijn door 228 vrij- willigers overgetikt. Sommigen hebben maar enkele porties ge- daan en anderen hebben hele jaargangen voor hun rekening genomen. Vervolgens zijn alle teksten door een klein groepje van 9 correctoren nagekeken.

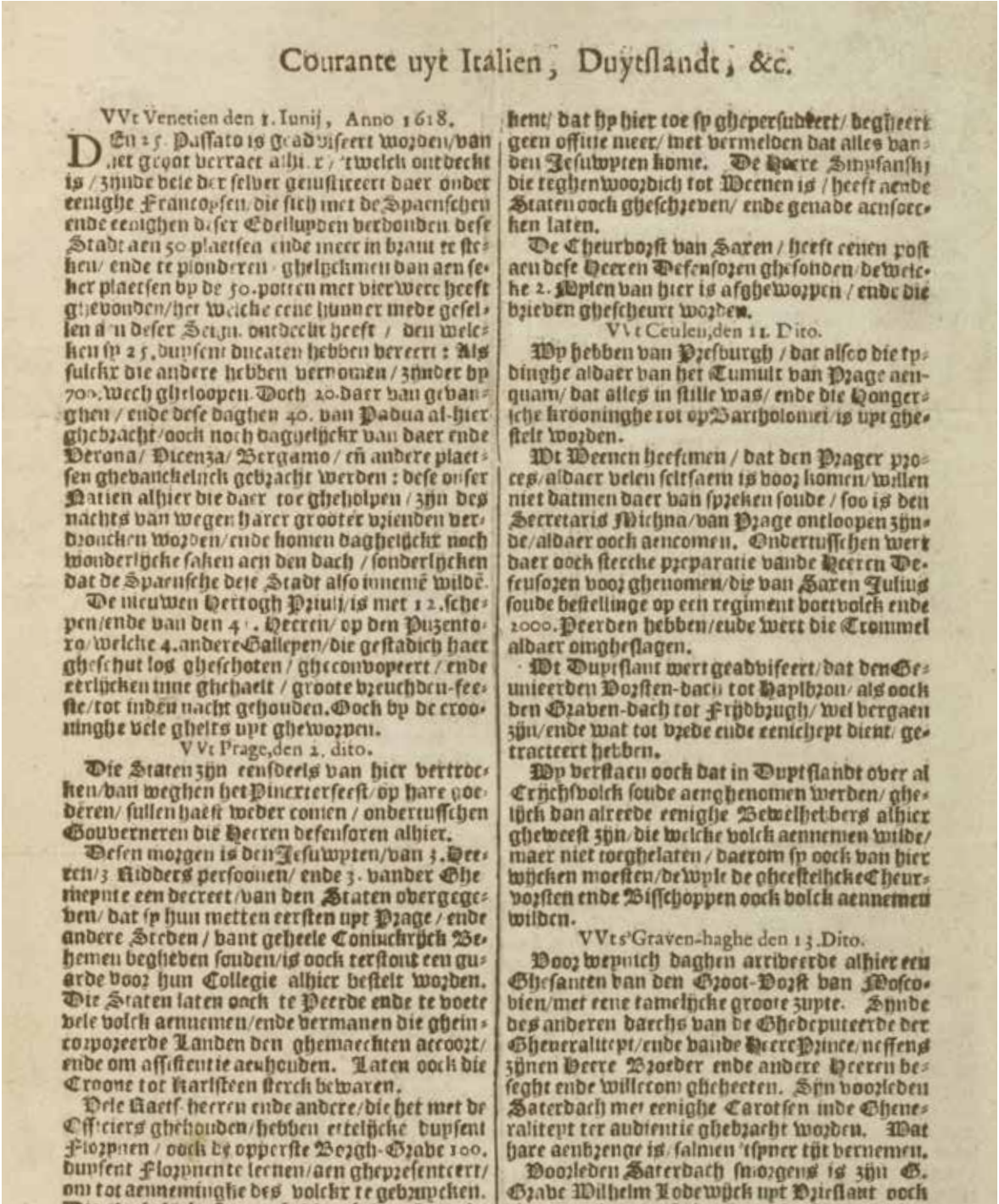
Nu de kranten zijn overge- tikt, worden veel wonderlijke passages opeens duidelijk. Zo- als het nieuwsbericht waarin een kapitein, als hij bevel krijgt buitgemaakte schepen te ver- laten, volgens de tekst op Delpher zegt dat hij nog liever “om fijn Luft te koeien” de schepen in brand wil steken. Uit de overge- tikte tekst blijkt er te staan “om zijn lust te koelen” - er komt geen koe aan te pas...

Leuke vondsten delen

Bij de applicatie hoort een Fo- rum waarop vrijwilligers vragen kunnen stellen, maar ook leuke vondsten met elkaar kunnen delen. Want het werken aan de kranten is vaak een feest van herkenning en soms ook een bron van verbijstering en af- grijsen. Zo schreef de krant op 26 juni 1674 ‘wy sijn hier mede niet heel vry van deserteurs’. Be- denk dat het meeste nieuws in de 17e eeuw oorlogsnieuws was. Die deserteurs werden, aldus de krant, ‘met de dood gestraft’, maar ‘seker Vaendrigh, die ge- sententieert [gevonnist] was, eerst de rechterhandt afgehou- den [afgehouden] te werden, en dan onthalt’ kreeg strafvermin- dering. Uit het vervolg blijkt waaruit die gratie bestond: hij werd ‘alleen maer onthalt, mits [terwijl] van de hant te behou- den de gratie van sijn Hoogheyt bequam’ - hij werd wel ont- hoofd maar mocht zijn hand behouden.

Een nieuwsbericht in een eerde- re krant maakt duidelijk waar- om de soldaten niet altijd even gemotiveerd waren. In 1629 wordt gesproken over groot verloop onder het ‘Crijchsvolck uyt Vlaenderen’, omdat er geen geld is om de soldij uit te keren. Uit protest strooien de soldaten biljetten met prachtige rijmen- de slogans:

‘Gelt, Gelt, Gelt, of wy trecken niet int veldt’, of ‘Gelt, gelt, gelt, of wy halent met ghewelt, geen gelt, geen Soldaet int Velt’.

Courante uyt Italien, Duytslandt, &c., 14 juni 1618

In leren jack en hippe gympen

Ben van de vrijwilligers wees op het Forum op een passage uit een krant uit 1689. Het bericht vertelt dat een zekere Catha- rijn Gruening bestolen is, en be- schrijft Catharijn als volgt:

‘een kortachtig Vrous-Persoon, sproetig in haer Aengesicht en root Hair, hebbende een Machaye Jack aen, groen- achtig van couleur en een oude Rock met Gimpen’.

Het commentaar van de vrij- williger: ik zag toch echt een hedendaags iemand voor me met roodgevefd haar en een aantrekkelijke rood-groen-com- binatie: een groen Machaye jack ofwel modern groenleren merkjasje en gympen als spor- tief schoeisel. Helaas: nader on- derzoek leerde dat een *rok met gimpen* toentertijd een rok was met een kantachtige versiering langs de rand, en een *Machaye jack* een mohairen [geitenharen] lijfje. Het rode haar zal ook wel natuurlijk zijn geweest. Niet- temin lijkt het totaalbeeld van

Catharijn voor die tijd wel ta- melijk frivool.

Een andere vrijwilliger ve- heugde zich over het nieuws van 11 november 1684. Eerst zijn er twee pagina's verontru- tend nieuws: de Turken zijn aan de winnende hand, ze staan al in de buurt van Pest en rukken op. En dan volgt, op de allerlaatste regel, een alledaagse en gerust- stellende mededeling waaruit blijkt dat het gewone leven doorgaat al staat de wereld in brand: ‘Tot Rotterdam, naest de Fransse Kerck, is in bewaring een Hazewind-Hond: die desel- ve verloren heeft, adressere sig aldaer’. Tot slot kwam een vrijwilliger de uitdrukking *1000 Bomben en Granaten* tegen, en ontdekte zo de oorsprong van de krachtterm *duizend bommen en granaten* van kapitein Haddock in Kuifje! Al was dit in de zeventiende eeuw nog geen krachtterm.

Het 17de-eeuwse leven voor ons herkenbaar

De kranten leveren geweldige

inkijkjes in het leven van de 17e eeuw, dat enerzijds zo ver van ons afstaat maar anderzijds heel dichtbij en herkenbaar is, blijkens nieuwsberichten over vermissingen, diefstal, moord, doodslag, en over jaarmark- ten, vuurwerk, koorddansers en goochelaars. Ik raad ieder- een aan eens een regenachtige zondagmiddag te besteden aan het lezen van de oude nieuws- berichten. Dat is ook goed om alarmerende berichten van nu te leren relativeren. Hoe her- kenbaar is het immers niet om in een bericht uit 1670 te lezen over ‘Wolven, dewelcke door den grooten honger zijn rasen- de, [...] vernielende veele Men- schen’. En mocht u door de tek- sten gegrepen worden: nog niet alle kranten zijn overgetikt, dus vrijwilligers kunnen zich nog steeds bij me melden.

Nicoline van der Sijs *senior-onderzoeker bij het Meertens Instituut Amsterdam en projectleider van het crowdsourcingsproject Historische Kranten*

Moord, doodslag en andere ellende

Haerlemsche Courant, 27 maart 1666

In Delpher vind je bijna 1 miljoen krantenartikelen over moord, en bijna evenzoveel over diefstal. Verkrachting komt er met ruim 80.000 hits maar bekaaid af.

Sensatie is van alle tijden

De eerste kranten werden gedrukt aan het begin van de 17e eeuw. De krant was direct een commercieel succes. Om allerlei redenen zijn mensen heel geïnteresseerd in nieuws. En sinds mensenheugenis is sensatiezucht een van die redenen. Verhalen over moord, misdaad en terechtstellingen worden met graagte gelezen. Kranten die daar aandacht aan besteden mogen zich van oudsher in een grote populariteit verheugen.

Ik las een van de oudere artikelen, uit de *Amsterdamsche Courant* van 14 mei 1699. Het is om meerdere redenen interessant. Ik zal het even omzetten naar min of meer hedendaags Nederlands:

‘Alzo binnen de stad Leiden heeft op 5 Mei 1699 ’s avonds tussen 9 en 10 uur een verschrikkelijke en afschuwelijke moord plaatsgevonden, op een oude man van ongeveer 60 jaar in zijn eigen huis, door een zekere Cornelis van Elst-hout, 27 jaar, geboren van Sant Terbuiten in de Baronie van Breda, maar in Tilburg, in de Meierij van ’s-Hertogenbosch opgevoed, redelijk lang van persoon, bruin en pokdalig gezicht, zwart slecht haar, een lakenwever van beroep, gekleed in een rode jas, een gekleurde trijpen broek versteld met lappen in andere kleuren, een muskuskleurig [bruin?] hemd, zwarte kousen, zwarte hoed, sprekend met een licht Brabants accent. Daarom maken de gerechtsheren van de stad Leiden bekend dat degene die de gezochte persoon weet aan te brengen zodat deze in

hechtenis raakt en zijn schuld aangetoond wordt, een beloning van 100 zilveren dukaten zal ontvangen, en zijn naam geheim gehouden zal worden.’

Dit korte artikelte geeft een heleboel interessante informatie over de verdachte: zijn naam en leeftijd, zijn afkomst, zijn uiterlijk, zijn kleding, zijn beroep en zijn sociale status (zijn onverzorgde uiterlijk en zijn verstelde broek duiden op armoede). En dat zijn interessante details voor historisch onderzoek, die zich goed in een database laten verwerken voor vergelijkend onderzoek. Op basis van informatie uit Delpher zijn duizenden van dit soort daderprofielen uit vier eeuwen te reconstrueren. Daarnaast is het leuk om te zien dat het uitloven van beloningen al een heel oude opsporingsmethode is, en dat Meld Misdad Anoniem toen ook al bestond, zij het in een iets andere vorm.

‘Alzo binnen de stad Leiden heeft op 5 Mei 1699 ’s avonds tussen 9 en 10 uur een verschrikkelijke en afschuwelijke moord plaatsgevonden, op een oude man van ongeveer 60 jaar in zijn eigen huis, door een zekere Cornelis van Elst-hout, 27 jaar, geboren van Sant Terbuiten in de Baronie van Breda, maar in Tilburg, in de Meierij van ’s-Hertogenbosch opgevoed, redelijk lang van persoon, bruin en pokdalig gezicht, zwart slecht haar, een lakenwever van beroep, gekleed in een rode jas, een gekleurde trijpen broek versteld met lappen in andere kleuren, een muskuskleurig [bruin?] hemd, zwarte kousen, zwarte hoed, sprekend met een licht Brabants accent. Daarom maken de gerechtsheren van de stad Leiden bekend dat degene die de gezochte persoon weet aan te brengen zodat deze in

Verkrachting

Ik heb ook op het woord ‘verkrachting’ in Delpher gezocht. Tot mijn verbazing komt dat begrip veel minder voor in kranten. Slechts ruim 80.000 hits. Tien keer minder dan moord! Hoe komt dat? Ik heb niet het idee dat verkrachting minder vaak voorkomt dan moord, integendeel zelfs. En om het nog lastiger te maken wordt de term ‘verkrachting’ ook in andere betekenissen gebruikt dan seksueel geweld, zoals bijvoorbeeld in het begrip ‘verkrachting van de rechtsstaat’. Wat we wel zien is dat het begrip ‘verkrachting’ ook in de 17e eeuw al wordt gebruikt voor seksueel geweld, zoals in dit bericht uit de *Opreg-*

’s-Hertogenbosch 20 maart [1666]. Gisternacht is hier [in Den Bosch] een dochtertje van 14 jaar dat bij haar moeder in een klein straatje bij de markt woont, door drie Franse soldaten, in haar huis op jammerlijke wijze door twee van hen verkracht....

De tweede feministische golf

Hoe komt het dan dat verkrachting tien keer minder vaak in kranten wordt genoemd dan moord? Een N-gram view van de zoekresultaten geeft een suggestie voor het antwoord:

We zien een zeer significante toename van het aantal krantenartikelen over verkrachting vanaf de jaren 60 in de 20e eeuw. Mijn ‘huis-tuin-en-keukenhypothese’ is dat de seksuele revolutie in deze periode seksualiteit veel meer bespreekbaar heeft gemaakt en dat in het kielzog van de tweede feministische golf vrouwen veel meer aandacht zijn gaan vragen voor seksueel geweld. Er zal ook minder over gerapporteerd zijn in kranten, want er werd maar zelden aangifte van gedaan. Deze combinatie van factoren heeft verkrachting en andere vormen van seksueel geweld hoog op de maatschappelijk agenda geplaatst. Voor die tijd werd seksueel geweld groten-deels weggemoffeld, of onder de oppervlakte ‘opgelost’. Seksueel geweld tegen vrouwen werd in het verleden vaak niet als misdrijf gezien, hooguit als diefstal van het eigendom van een echtgenoot of vader of beschadiging van diens eer. Vermoedelijk wordt daarom relatief weinig over dit onderwerp geschreven in kranten van voor de jaren 60.

Ellende op Delpher

Kortom, Delpher zit boordevol met interessante en spannende informatie voor historisch criminologisch onderzoek en andere historische sociale wetenschappen. Onderzoekers kunnen nog eindeloos verder met moord, doodslag, diefstal, verkrachting en andere ellende op Delpher.

Huibert Crijns
Collectiespecialist Geschiedenis bij de Koninklijke Bibliotheek

Nederlandse kranten uit Amerika

Vanaf 1846 emigreerden honderden Nederlanders naar de Verenigde Staten op zoek naar land, werk en godsdienstvrijheid. Een van hen was de onderwijzer Jacob Quintus uit Haamstede (Zeeland), die in de zomer van 1847 naar New York trok. Hij zag daar dat zijn landgenoten grote behoefte hadden aan informatie over hun oude land en vulde het gat in de markt met de verkoop van de regionale *Zierikzeesche Nieuwsbode*.

De Sheboygan Nieuwsbode, 3 februari 1852

De meeste immigranten bleven niet lang in de staat New York maar trokken door naar het westen waar grond goedkoop te verwerven was. Jacob belandde in het stadje Sheboygan aan de oostkant van de staat Wisconsin. Er waren daar meer Zeeuwse gezinnen neergestreken. Bij zijn komst telde de plaats 700 inwoners maar de streek ontwikkelde zich snel. Hij opende een drukkerij waar op 16 oktober 1849 het eerste nummer van de *Sheboygan Nieuwsbode* van de pers rolde. Deze eerste Nederlandstalige Amerikaanse krant bestond uit één pagina met nieuwtjes uit Amerikaanse vestigingen van Nederlandse immigranten, maar bevatte ook advertenties van plaatselijke kooplieden en samenvattingen van het nieuws uit Nederland, Europa en diverse Amerikaanse kranten. De krant bleek in een behoefte te voorzien en had in 1850 al vier dichtbedrukte pagina’s. Dit voorbeeld werd in andere plaatsen nagevolgd, maar de Sheboygan bleef tien jaar lang het centrale nieuwsorgaan van deze immigrantengroep.

Quintus bracht nieuws dat immigranten direct raakte. Hij berichtte over plannen voor nieuwe spoorlijnen, actuele marktprijzen, de inrichting van de Amerikaanse regering, nieuwe wetten, het rechtssysteem, onderwijs en veelbelovende economische activiteiten, zoals de tabaksteelt en de kaasmakerij. Hij was een echte opinielider die geregeld met redacteuren van andere Neder-

landstalige kranten in discussie ging over het vestigingsklimaat en politieke trends. Met de verspreiding van de Nederlandse immigranten over het middenwesten en aan de oostkust groeide het aantal titels. Tussen 1900 en 1920 waren er wel vijftig in omloop. De meeste daarvan verschenen kortstondig, waren gericht op een specifieke godsdienstige doelgroep en hadden een klein bereik. Een stuk of vijftien titels hadden een langere looptijd met een brede clientèle. Het Roosevelt Institute for American Studies in Middelburg nam in 2010 het voortouw om deze bijzondere kranten te ontsluiten. *De Sheboygan Nieuwsbode* (1849-1861) kwam toen online via de krantenbank Zeeland van de Zeeuwse Bibliotheek. Daarna volgden nog vijf titels op basis van locatie (uit de staten Michigan, Iowa, Illinois en New Jersey), periode (tussen 1849 en 1951) en religieuze achterban (protestant en katholiek). Gezamenlijk bestrijken deze kranten een eeuw Nederlands erfgoed in Amerika verpakt in een kwart miljoen kranten. Deze kranten zijn online beschikbaar via Delpher, te selecteren via het filter Verspreidingsgebied ‘Verenigde Staten’.

Hans Krabbendam
Directeur van het Katholiek Documentatie Centrum in Nijmegen
Voorheen adjunct-directeur Roosevelt Institute for American Studies

Een welriekende fontein uit Arnhem

Het Rijksmuseum en het Amsterdamse Centraal Station behoren tot de bekendste ontwerpen van de architect Pierre Cuypers. Minder bekend, maar veel geuriger is zijn ontwerp voor een eau de cologne-fontein die in 1876 in Philadelphia damesharten sneller deed kloppen.

In 1873 werd de Arnhemsche Eau de cologne-fabriek opgericht, ‘tot het fabriceren van eau de cologne, het drijven van handel in dat artikel met al wat daartoe behoort’. De zaken werden voortvarend aangepakt, binnen no-time was de *eau d’Arnhem* bij parfumerieën, kappers en galanteristen in het hele land te koop.

Dit reukwater mocht er wezen, zo blijkt uit een recensie in het *Dagblad van Zuidholland en ’s Gravenhage* van 11 november 1875: ‘*Met overtuiging kunnen wij goede verwachtingen voor het succes der Arnhemsche Eau de Cologne-fabriek koesteren, want haar product doet voor het Keulse niet onder.*’

De kwaliteit van het Arnhemse water werd tot in de hoogste kringen opgemerkt, begin 1876 ontving de fabriek van Koning Willem III als eerste parfum-fabriek van Nederland het predicaat Koninklijk en werd de *Koninklijke Arnhemsche Eau de Cologne-fabriek* tot hofleverancier benoemd.

De Wereldtentoonstelling van 1876
Om het eeuwfeest van de Verenigde Staten in 1876 te vieren werd dat jaar in Philadelphia de *Centennial International Exhibition* georganiseerd, de eerste wereldtentoonstelling op Amerikaans grondgebied. Gedurende zes maanden konden de tien miljoen bezoekers niet alleen de onderarm van het Vrijheidsbeeld en de telefoon van Graham-Bell bewonderen, maar ook kennismaken met noviteiten als bananen, popcorn en Heinz tomatenketchup.

De Wereldtentoonstelling van 1876

Om het eeuwfeest van de Verenigde Staten in 1876 te vieren werd dat jaar in Philadelphia de Centennial International Exhibition georganiseerd, de eerste wereldtentoonstelling op Amerikaans grondgebied. Gedurende zes maanden konden de tien miljoen bezoekers niet alleen de onderarm van het Vrijheidsbeeld en de telefoon van Graham-Bell bewonderen, maar ook kennismaken met noviteiten als bananen, popcorn en Heinz tomatenketchup.

De Arnhemse fabriek rook hierin een uitgelezen kans om haar faam verder te vergroten en besloot zich als deelnemer in te schrijven. De voorpagina van de *Nieuwe Goessche Courant* van 7 januari 1876 vermeldt dat ‘de

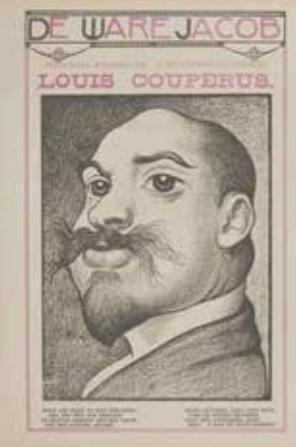
Olaf Janssen

Open data op *Wikipedia*
coördinator bij de Koninklijke Bibliotheek

Satirische tijdschriften van honderd jaar geleden

Abraham Prikkie

Tegenwoordig is geen politicus, bekende Nederlander of schrijver nog veilig voor honende weblogs en sociale media, het bekende *Geenstijl* voorop. Ver voordat het internet bestond werd er ook al honend flink wat afgekraakt. Honderd jaar geleden speelden satirische tijdschriften de hoofdrol in het hekelen van macht. In Delpher is een aantal bladen opgenomen dat het bespotten van bekende personen en media als voornaamste doel had. Zij zijn de *shocklogs* van meer dan honderd jaar geleden. Zo bevat Delpher nu alle jaargangen van het curieuze blad *Abraham Prikkie’s op- en aanmerkingen*.

De Ware Jacob, 20 mei 1908

Het verscheen van 1891 tot 1896 en was gemodelleerd naar het beroemde satirische geïllustreerde Britse tijdschrift *Punch*. ‘Abraham Prikkie’ was de zogenaamde hoofdredacteur van het blad, uitgegeven door ‘Prikkie & Co’. Achter deze Prikkie verscholen zich de journalist Willem Smalt en de tekenaar Jan Linse. In elk nummer komt Abraham Prikkie uitgebreid aan het woord in de ‘Correspondentie’-rubriek, soms afgewisseld door zijn tante Lina Prikkie, die in argwaan tegen de politiek niet voor hem onderdoet: ‘Van kwakzalvers gesproken, Bram! Wat zeg je van de tegenwoordige politiek. Om je de waarheid te zeggen, mij maakt ze schier ziek. Goeie genade! Wat een comedie van huichelen en liegen, ’t is waarachies een wedstrijd in elkaar te bedriegen’. Politici, maar ook journalisten, schilders

De ware Jacob

Vergelijkbaar met *Abraham Prikkie* is het weekblad *De Ware Jacob* dat voor het eerst verscheen in oktober 1901. Het droeg door de jaren heen verschillende ondertitels, zoals *Politiek-literair spotblad onder redactie van Dr. K. Sjap* en *Weekblad voor scherts en luim*. Het blad lijkt genoemd naar een personage van de dichter-zanger J.H. Speenhoff, maar ook het Duitse blad *Der wahre Jacob* kan model hebben gestaan. Ook *De Ware Jacob* is rijk geïllustreerd, met werk van onder anderen beroemde tekenaars als Albert Hahn en Johan Braakensiek. In 1904 verscheen in *De Ware Jacob* de beroemde spotprent van de Anti-Revolutionaire premier Abraham Kuypert door Albert Hahn: ‘Abraham de Geweldige’.

Behalve in kritiek op politiek en kerk grossiert *De Ware Jacob* ook in het bespotten van bekende schrijvers en kunstenaars. Zo wordt de beroemde naturalistische schrijver Lodewijk van Deyssel belachelijk gemaakt als Lodewijk van Kwijlsel en veel andere schrijvers uit die tijd krijgen er ook flink van langs, waaronder Louis Couperus. Over hem wordt in 1901 sarcastisch als nieuwsbericht gebracht dat Louis Couperus eindelijk eens ‘werkt aan een goed boek’.

Abraham Prikkie’s op- en aanmerkingen, 22 maart 1891

‘Om woorden hoeft men nimmer verlegen te staan,/Want daartoe hoeft men slechts den Nieuwen Gids open te slaan./ Men spreekt maar van ruischen- de harmonieën/van machtige fanfaren en kleuren-symphonien’. Kunstkritiek was volgens *Abraham Prikkie* dus een gemakkelijk trucje en vooral heel veel bladvulling. Uit het gedicht blijkt wel dat het blad niet al

te veel op had met de moderne kunst- en literatuurvormen die in deze tijd opkamen, zoals naturalisme en symbolisme.

zich in een nog immer actuele discussie: de Nederlandse regering zag er vanaf om een vaccinatieplicht op te leggen. Onder het kopje ‘Geen vaccinatedwang’ is een ‘Huldebetoging van Nederlandsche Pokdaligen’ te zien die daarmee erg blij zijn, want door het uitblijven van verplichte inenting zal hun aantal ‘aanzienlijk’ vermeerderen.

Paljas

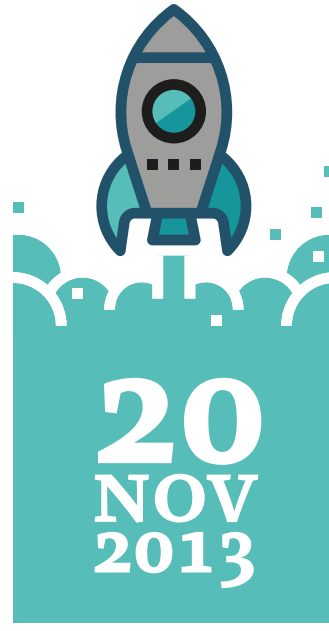
Een ander blad dat ook in Delpher is opgenomen, is het ‘geïllustreerde weekblad gewijd aan kunst, humor en satire’ *Paljas*. Dat verscheen weer wat later in de tijd, in 1911. Hoofdredacteur was ‘Ton van Tast’ (pseudoniem van Anton van der Valk), die eerder ook al in *De Ware Jacob* te vinden was. In dit blad is onder anderen de bekende illustrator L.J. Jordaan te vinden, naast veel tekeningen van Ton van Tast zelf. Ook in *Paljas* is weer veel spot op regering en parlement te vinden, maar ook veel hekelstukken over de zedelijkheidswetgeving.

Paljas kraakte van alles af, maar was niet meteen het meest progressieve tijdschrift in deze tijd. Dat blijkt wel uit de stukken over de strijd voor vrouwenkiesrecht. In een prent van Jordaan worden de vrouwen die streven naar gelijkwaardigheid in het kiesrecht belachelijk gemaakt: ‘ ’n vrouw met een goede teint heeft geen kiesrecht van noode en voor ’n vrouw met ’n leelijke teint is schmink veel beter.’ In tijdschriften als *Abraham Prikkie*, *De Ware Jacob* en *Paljas* is een satirische kijk op de actualiteit van honderd jaar geleden te vinden. Uit deze tijdschriften blijkt dat veel Nederlanders toen ook al alles wat met macht en status te maken had met een flinke korrel zout namen. Het is een leuke exercitie om de ‘officiële’ nieuwsberichten, over bijvoorbeeld het regeringsbeleid in de kranten die ook in Delpher zijn opgenomen, naast de honende commentaren in deze satirische tijdschriften te leggen.

Arno Kuipers
Collectiespecialist Nederlandse Taal en Letteren bij de Koninklijke Bibliotheek

Delpher

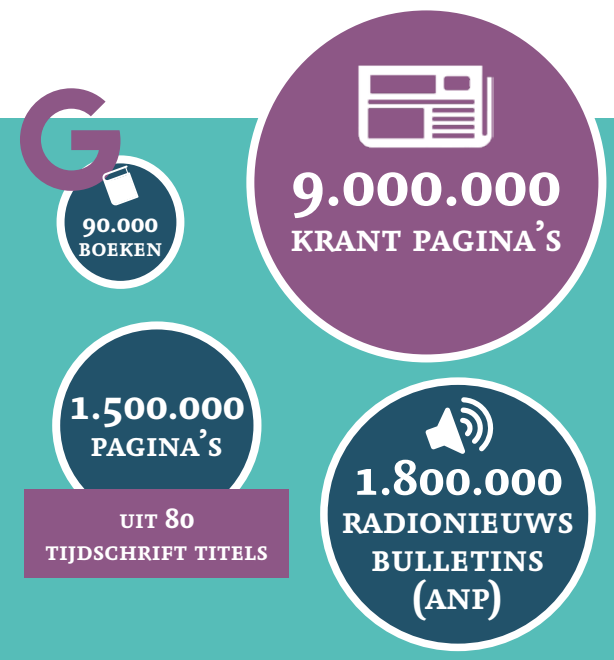
Nieuwe boeken, kranten en tijdschriften

Lancering

De universiteitsbibliotheek van Amsterdam (UvA), Groningen, Leiden en Utrecht en de Koninklijke Bibliotheek (KB) lanceren op 20 november de online dienst Delpher. De website bevat ruim 90.000 boeken, 1,5 miljoen pagina's uit 80 tijdschrifttitels en 9 miljoen pagina's uit kranten. Het materiaal komt uit de 17e tot en met de 20e eeuw en is afkomstig van een groot aantal instellingen. Tevens bevat de website de collectie radiobulletins met 1,8 miljoen uitgetypte vellen met teksten van radionieuwsbulletins van het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP).

De 90.000 boeken komen uit het **Googleproject**. De KB en Google werken sinds 2010 samen aan de digitalisering van Nederlandse boeken tot 1900. Na het digitaliseren van boeken uit de KB-collectie hebben de universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam, Leiden en Utrecht zich aangesloten bij het traject, dat nog altijd loopt. Google voegt elke dag boeken aan Delpher toe en op dit moment zitten er 444.000 boeken in de Google-collectie.

Toevoegingen

11 APR 2014

10.000 AFLEVERINGEN VAN DIVERSE KRANTENTITELS

Tienduizenden afleveringen van diverse krantentitels, met onder andere vierduizend extra afleveringen van *De Telegraaf* en het *Nieuwsblad van het Noorden*, meer dan 5.000 afleveringen van de voormalige dagbladen *Het Volk* en *De Volksvriend* en duizenden afleveringen van de Indische kranten *De Locomotief* en het *Soerabaijisch handelsblad*.

24 APR 2014

1.200 NIEUWE BOEKEN

Nieuwe boeken, 1.200 titels (1913-1929) uit de KB-collectie. Het is de eerste toevoeging uit het Metamorfozetrace. Metamorfoze is het nationale programma voor het behoud van het papier erfgoed en financiert de digitalisering van de boeken, kranten en tijdschriften uit de periode 1840-1960. De jaren hierna volgen nog miljoenen pagina's boeken, kranten en tijdschriften die online op Delpher komen.

31 MRT 2015

8.000 BOEKEN

8.000 boeken, met onder andere 39 telefoonboeken uit het begin van de twintigste eeuw uit de collectie van COMM (voorheen Museum voor Communicatie).

10 JUN 2015

180.000 BOEKEN

18.000 boeken, uit de collecties van de Universiteitsbibliotheek Leiden, Protestantse Theologische Universiteit, Theologische Universiteit Kampen en de Universiteitsbibliotheek VU.

21 JUN 2017

87 NIEUWE TIJDSCHRIFT-TITELS

87 nieuwe tijdschrifttitels (38.000 nummers). Het zijn onder andere vakbladen van vrouwenverenigingen, verloskundigen, vakbonden, vrijmetselarij, Indonesië en vrede en recht.

10 MEI 2017

75 TIJDSCHRIFT-TITELS

75 tijdschrifttitels, over onderwerpen als vrouwenkiesrecht, statistiek, film en dieren tot Brabantse geschiedenis. Voorbeelden: *de Margriet* (1938-1950), *Morgenrood* (1917-1921), *Androcles* (1869-1909) en *Abraham Prikkie's op- en aanmerkingen* (1891-1896).

13 APR 2016

3.000.000 KRANTEPAGINA'S

Drie miljoen krantenpagina's, onder andere met het *NRC Handelsblad* (1970-1995), het *Algemeen Handelsblad* (1875-1909) en ruim 75 regionale titels uit Twente, Brabant, Limburg en Groningen. Van het NIOD is een verzameling opgenomen van 450 zogenaamde 'overgangsbleden' (kranten die verschenen vlak na de bevrijding in mei 1945).

18 SEP 2015

10.000 NIEUWE BOEKEN

Zo'n 10.000 nieuwe boeken uit de periode 1840-1940. De collectie bevat o.a. boeken uit de Circusbibliotheek en de Bibliotheek KNMG van de UB Amsterdam, boeken en brochures van Nederlandse nationaalsocialistische uitgeverijen van het NIOD, 'Vrouwen in de koloniën' uit de voormalige collectie van het KIT, kinderboeken van de KB en een aanvulling op de collectie Protestants Debat van de TU Apeldoorn.

17 AUG 2017

101 TIJDSCHRIFT-TITELS

101 tijdschrifttitels, onder andere afkomstig van Atria, de KB, KITLV, UB Maastricht, UB Vrije Universiteit, UB Amsterdam en KIT.

11 DEC 2017

47.430 kranten-edities

940.000 pagina's

De *Volkskrant*, *Trouw* en *Het Parool* uit 1945-1995, dat zijn 940.000 pagina's van 47.430 krantenedities.

23 APR 2018

8.545 BOEKEN

20^E EEUW

8.545 boeken uit de 20e eeuw, van oorlogsboeken en studies tot kleurrijke kinderboeken en religieuze uitgaven.

09 JUL 2018

17.000 NIEUWE BOEK-TITELS

Ruim 17.000 nieuwe boektitels, met name afkomstig van de Vrijmetselaren en van 3 microfilmprojecten van de UB Utrecht, UB Amsterdam en de KB.

Nieuwe externe bronnen in Delpher

10 NOV 2015

Toevoeging van 5.309 DBNL-boeken. Via de zoekingang van Delpher zijn nu titels uit de collectie van DBNL vindbaar. Bij het aanklikken van het boek opent de website van DBNL. Daar is het boek te lezen. De DBNL (Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren) is een website over de Nederlandse literatuur, taal en cultuurgeschiedenis, die duizenden literaire teksten, secundaire literatuur en aanvullende informatie als biografieën en audiovisueel materiaal bevat. Ook zijn op dbnl.org een groot aantal studies en primaire bronnen beschikbaar op het brede terrein van de Nederlands(talige) cultuurgeschiedenis. De collectie is representatief voor het hele Nederlandse taalgebied, en bevat teksten van de vroegste tijden tot nu.

17 MRT 2017

1.168.957 externe krantenpagina's

In Delpher is de collectie **Externe Krantenbanken** opgenomen. Dat zijn 1.168.957 externe krantenpagina's, afkomstig uit het Archief Eemland, de Krantenbank Zeeland, het Noord-Hollands Archief, het Regionaal Archief Alkmaar en het Waterlands Archief. Via de zoekingang van Delpher doorzoekt u al deze krantenbanken, bij het aanklikken van de krant opent de website van het desbetreffende archief.

29 AUG 2017

6.098 DBNL-boeken

Doorzoekbaar in Delpher, te lezen op de website van DBNL.

20 FEB 2018

331 DBNL-boeken

331 DBNL-boeken. Te vinden in Delpher en te lezen op de website van DBNL.

Vernieuwingen voor het gebruik: een selectie

23 APR 2014

1872-1940

De KB tekende een overeenkomst met de auteursrechtenorganisaties Stichting Lira (schrijvers en vertalers) en Pictoright (visuele makers). Dankzij de overeenkomst zijn de boeken uit de periode 1872-1940 via Delpher online beschikbaar.

19 AUG 2015

100 HANDMATIG GETRANSCRIBEERDE

Toevoeging van de eerste 100 handmatig getranscribeerde teksten. De meeste teksten op Delpher zijn door OCR (Optical Character Recognition) software gemaakt. Sommige oude lettertypes (zoals het gotisch schrift in 17de-eeuwse kranten) kunnen echter niet goed gelezen worden door deze software en zijn daarom met de hand gecorrigeerd. In samenwerking met het Meertens Instituut is een crowdsourcingproject (zie artikel op pagina 3) opgezet dat als doel heeft deze krantenteksten door vrijwilligers te laten invoeren, zodat geïnteresseerden en onderzoekers er optimaal gebruik van kunnen maken.

JUN 2014

Er is een interactieve grafiek ontwikkeld met een weergave van het totale krantencorpus in Delpher. Daarmee is op dagniveau in te zoomen, zowel voor het gehele corpus als per krantentitel.

OKT 2015

Titels waar het auteursrecht van kracht is komen via Delpher, met een slotje, beschikbaar. De beperking is dat deze titels alleen te lezen zijn op een computer of via het wifinetwerk van de KB. De titels verschijnen wel in de zoekresultaten. U herkent ze aan het slotje.

OKT 2016

De zoekresultaten van de kranten kunnen grafisch worden weergegeven. U ziet in één oogopslag vanaf welk jaar uw zoekterm voorkomt en waar de pieken zitten. U opent de grafiek via het icoontje in de zoekbalk of bij 'uitgebreid zoeken' rechtsonder.

NOV 2015

De citeeroptie is toegevoegd.

JUN 2017

Vind de krant van uw geboortedag. Op de homepage van Delpher is direct een geboortedag in te tikken en is al het nieuws van die datum te lezen.

Bijzondere uitgaven met Delpher

JUN 2014

Ewoud Sanders heeft de zoekgids **Digitaal schatgraven bij de KB** gemaakt, met veel informatie over het zoeken in Delpher. U kunt het boekje online bekijken en downloaden op de KB-website kb.nl/expo/blader/digitaal-gouddelven-bij-de-kb/gouddelven.pdf

SEP 2014

Vijf uitgaven van een **WO1-krant** met nieuws uit Delpher-krantenartikelen. Een uitgave van het *Historisch Nieuwsblad* vanwege honderd jaar na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

DEC 2015

Het NIOD heeft een online special **70 jaar WO2** samengesteld. Hierin staan oorspronkelijke krantenberichten (van Delpher) vanaf D-day (6 juni 1944) tot aan het einde van WO2. Bekende en minder bekende momenten uit deze periode komen zo in de loop van het jaar aan bod. niod.nl/nl/70jaar-wo2

In de KB was een **Delpher-symposium** met de lancering van een Delpher-themanummer van het *Tijdschrift voor tijdschriftstudies* (dat vooral over de Delpherkranten ging).

Gij zijt ontrouw!

Speuren naar liefdesoproepen via Delpher

In het dagelijks leven ben ik redacteur van het populairwetenschappelijk tijdschrift *Quest*. Ik schrijf graag en veel over geschiedenis. Hoe dichterbij verhalen bij het gewone leven staan, hoe interessanter ik ze vind. Delpher is dan een ideale bron die ik bijna dagelijks raadpleeg. Als je niemand meer uit een bepaalde periode kunt spreken, omdat het simpelweg te lang geleden is, kun je het verleden toch tot leven laten komen door te citeren uit historische kranten.

Een paar jaar geleden zat ik weer eens te bladeren in Delpher (ik

maar unieke inkijkjes in het werkelijke leven van toen. Het liep al snel uit de hand. Door op trefwoorden (en combinaties daarvan) te zoeken kwamen er steeds meer liefdesoproepen bovendien. Een man die een onweerstaanbare vrouw met een groen hoedje had gezien in de tram. Een vrouw die haar minnaar liet weten dat hij gerust kon komen omdat haar echtgenoot uithuizig was. Stelletjes die elkaar hadden misgelopen bij een afspraakje op het station. Hartekreten van smachtende mensen die niet konden wacht-

er ook van bewust dat ik dat nooit te weten zal komen. En juist dat prikkelt de fantasie. Ik merk dat ik het gewoon maar zelf ga verzinnen. Dat doen ook de mensen die de advertenties lezen die ik op een speciale Instagrampagina zet: Liefde van Toen. Die heeft inmiddels meer dan 7500 trouwe volgers. Als er één ding duidelijk wordt uit de oude liefdesoproepen dan is het wel dat we het tegenwoordig maar makkelijk hebben met onze mobieltjes. Een afspraakje is zo gemaakt of weer afgezegd. Toen er nog geen whatsapp, e-mail of Tinder was, kon je je prille geliefde eigenlijk alleen bereiken via de krant. Je liet weten dat er voor haar een brief klaarlag bij een kiosk, onder een bepaald nummer of codewoord. Die brief werd dan hopelijk afgehaald. Totdat twee tortelduifjes elkaars huisadres hadden, werd op deze manier correspondentie gevoerd. Wel zo veilig ook, als een bewonderaar niet wist of de ander al getrouwd was of niet.

Kon je bij nader inzien niet komen op een afspraakje, dan was er geen mogelijkheid om op het laatste moment af te zeggen. Je aanbieder stond dan op de hoek van de straat te wachten met een anjer in zijn knoopsgat (of een ander via de krant afgesproken herkenningsteken), tot hij een ons woog. Dat was soms niet zelden reden voor een bittere vervolgadvertentie, de dag erna. Waar was je nou? Ik heb drie uur staan

ten tot de volgende geheime ontmoeting. En dat alles steevast anoniem. Meer dan een voornaam werd er nooit genoemd.

Sindsdien zit ik bijna dagelijks mee te lezen in het liefdesleven van wildvreemde mensen uit het verleden. Juist door het anonieme karakter weet ik nooit wat er aan een advertentie vooraf is gegaan of hoe het is afgelopen. Ik ben me

Mark Traa (49) beheert de Instagrampagina 'Liefde van toen'. Hij verzamelt er liefdesoproepen en contactadvertenties uit vervlogen tijden. Zonder Delpher was dat onbegonnen werk geweest.

dacht werd er aan de tekst bevestigd. Mensen legden hun hele ziel en zaligheid in verhaaltjes die een paar vierkante centimeter in de krant kregen. Soms spat de emotie er vanaf. Waarom was je er niet? Waarom heb je me verlaten? Ik mis je elke dag nog. Gij zijt ontrouw!

zijn het er te weinig en staan ze te verspreid. Delpher is de oplossing. Inmiddels ben ik zeer bedreven in het zoeken op trefwoorden en zinnetjes die geliefden destijds gebruikten. Mijn liefdesverzamelwoede heeft inmiddels vele media gehaald: kranten, tijdschriften en radio. Er kwam een boekje (*Steeds blij ik u beminnen*, Meulenhoff) en de advertenties haalden natuurlijk ook de *Quest Historie Scheurkalender* van 2019. Op Instagram staan er inmiddels ruim 800. Het einde is nog niet in zicht. En dat geldt gelukkig ook voor Delpher.

Mark Traa
Redacteur Quest

De brief van mijn oma

In mei 1945 woonde er in Breda een jongen van negen jaar die Hein Bindels heette. Hij deelde een huis met zijn vader en moeder, zijn oudere broer en zus en een jonger broertje. Het gezin woonde daar nog niet zo lang. Bij de bevrijding van Breda in oktober 1944 had hun vorige woning een voltreffer gekregen – het gezin schuilde in de kelder van de buren en er werd niemand geraakt. Gelukkig hadden ze al snel een ander huis in de Tulpenstraat toegewezen gekregen, waar een NSB’er gewoond had die op Dolle Dinsdag (5 september 1944) gevlucht was.

Het ging niet goed met Hein. Hij had een ongeneeslijke hartkwaal, en de artsen hadden zijn ouders verteld dat hij niet oud zou worden. Hij mocht niet op straat spelen. Hij mocht zelfs helemaal geen beweging hebben en lag de hele dag thuis op bed, waar hij de tijd passeerde met tekenen. Het moet dodelijk saai voor hem geweest zijn. Ook voor de moeder van Hein, die de hele dag voor hem zorgde, was het zwaar.

Buiten op straat in Breda was de sfeer ondertussen heel anders. De eigenlijke bevrijding van de stad in oktober 1944 was al uitgebreid gevierd, en de capitulatie van de Duitse troepen in Nederland op 5 mei 1945 leidde tot nieuwe festiviteiten. De feestvreugde werd nog verhoogd door de komst van koningin Wilhelmina. Zij had zich voor-

lopig gevestigd op het landgoed Anneville in Ulvenhout, vlak bij Breda. Regelmatig was zij voor de Bredanaars te zien. Iedereen leek wel uitgelaten vrolijk en zonder zorgen te zijn....

De moeder van Hein besloot dat er iets voor hem gedaan moest worden. Ze schreef een brief aan de koningin. Dat was wat in die tijd. Daar moest je de stou-te schoenen voor aantrekken. Maar ze deed het. Ze schreef

Trouw, 1 juni 1945

Op zoek naar handlezers in Nederland 1900-1945

De Joodse dagboekschrijfster Etty Hillesum (1917-1943) ging bijna anderhalf jaar lang naar een cursus handlezen, van de uit Duitsland gevluchte Julius Spier (1887-1942). Uit Hillesums dagboeken komt naar voren dat er werd neergekeken op het handlezen, men trouwde het niet. Maar waar kwam dit beeld vandaan? Hoe populair was het handlezen eigenlijk in de jaren voor de oorlog? Wie beoefenden het?

Om antwoorden op deze vragen te krijgen ben ik Delpher ingedoken. Met de steekwoorden handlijnkunde en chiromantie – en alle variaties daarop: handl.k., chirol., handkijkerij – begrensnd in de periode 1900-1945 is een berg informatie naar boven gekomen. Het negatieve beeld werd bevestigd, want ja, er bevonden zich bedriegers onder de handlezers. Verder vond ik allerlei neutraal en informierend nieuws, waaronder uitleg over de principes van de handlijnkunde en advertenties voor boeken over dit onderwerp.

Uit alle ‘knipsels’ heb ik er uiteindelijk vijftig geselecteerd, vijftig namen van handlezers.

adressen te raadplegen. Charles Hallensleben opereerde onder de naam Guido Laran, Prof. G. Laran en Guiseppe Laran. Hij was tevens astroloog en zat oorspronkelijk in de handel van beelden en gereedschap.

Ook over Julius Spier vond ik in Delpher informatie. Gaandeweg werd me duidelijk dat hij als handlezer met kop en schouders boven de andere handlezers uitstak. In tegenstelling tot de anderen zijm over hem namelijk meerdere, uitgebreidere, serieuze berichten geschreven. Dat was met name in 1934, 1935 en 1936, toen hij uit Duitsland was overgekomen om lezingen over de door hem ontwikkelde handleesmethode te verzorgen. Bij een zo’n stukje was zelfs een foto van hem geplaatst!

Alexandra Nagel Buitenpromovendus Instituut voor Wijsbegeerte bij de Universiteit Leiden

hoe heel Breda feest vierde en dat haar zoon daar zo graag aan mee had willen doen, maar dat hij niet kon buiten spelen en andere dingen doen waar jongens van negen jaar van houden. En dat hij zo graag ‘de Koningin’ wilde zien.

De brief ging op de post, en vervolgens begon het wachten. Na een paar dagen kwam er op een avond een adjudant aan de deur (waarschijnlijk was dat de toen nog onbekende Erik Hazelhoff Roelfzema, de Soldaat van Oranje). Hij deelde de moeder van Hein mee dat ze op een bepaald tijdstip op straat klaar moest staan en dat ze er met niemand over mocht spreken.

En inderdaad draaide rond het afgesproken uur een kapitale koninklijke automobiel de Tulpenstraat in, met koningin Wilhelmina en prinses Juliana aan boord. ‘De Koningin en de Prinses kwamen den opgetogen negenjarigen Henk de hand drukken en informeerden hoe het met zijn gezondheid was. Inderhaast had z’n moeder ’n bloembouquet bij elkaar geplukt en dat mocht hij trotsch aan de Vorstin overhandigen’. Na ook nog even met zijn moeder gesproken te hebben stapten koningin en prinses weer in hun auto. De Bredase krant *De Stem*, die als motto had: ‘Voor God, Konin-

gin en Vaderland’, plaatste een berichtje over deze bijzondere ontmoeting.

Het jaar daarop is Hein Bindels overleden, maar deze dag was ongetwijfeld het hoogtepunt van zijn leven. Ik ken hem alleen van een portret in de huiskamer van mijn grootouders; zijn oudere zus was mijn moeder. Zij vertelde enkele jaren geleden over deze gebeurtenis voor een *oral history*-project over Breda in de Tweede Wereldoorlog. Hiervan werd een geluidsopname gemaakt.

Dat leek de enige overgebleven getuigenis te zijn. Mijn grootouders hadden het berichtje in *De Stem* van 28 mei 1945 uitgeknipt, maar dat is in de loop der jaren verloren gegaan. De brief van mijn grootmoeder is niet bewaard in het Koninklijk Huisarchief. Het betreffende nummer van *De Stem* is niet in een openbare collectie of in Delpher te vinden. Gelukkig echter nam het dagblad *Trouw* dit artikel op 1 juni als positief en Oranjegezind nieuws over en plaatste het op de voorpagina onder de titel: ‘Henkie zag de Koningin’. Het is nu toegankelijk in Delpher.

Hein Maassen Medewerker Publieksdiensten bij de Koninklijke Bibliotheek

Volksprenten in de media

Museum ’t Oude Slot te Veldhoven bezit een omvangrijke collectie volksprenten, ook wel centsprenten genoemd, vanaf de 17e eeuw tot en met de 20e eeuw. Het museum toont selecties in het prentenkabinet en gebruikt de prenten als inspiratiebron voor het expositiebeleid.

Om meer over de volksprenten te weten te komen zochten we berichten in de media. Voor de komst van Delpher zou dit een uitermate tijdrovend archiefonderzoek vergen. Het is fascinerend hoe snel en trefzeker de zoekmachine de ruim 1 miljoen historische kranten, tijdschriften en boeken op deze zoekterm kan doorzoeken.

Op basis hiervan konden we een eerste selectie maken. Het was boeiend om te ontdekken dat naast de term ‘volksprenten’, ook centsprenten, oortjesprenten, kinderprenten, pestbladen, eenbladdrukken, heiligen, beeldekenspapier, mannekensbladen en duimsprenten als term werden gebruikt. Met die termen konden we vervolgens weer verder zoeken.

Het fascinerende resultaat van ons onderzoek, dat de periode 1849 – 2001 bestrijkt en een half jaar in beslag nam, is te vinden op museumoudeslot.nl onder de tab collectie en het blokje volksprenten.

We ontdekten dat deze prenten en exposities al in de 19e eeuw als bijzonder en zeldzaam werden beschouwd, ze Frank van Oortmerssen Conservator Museum 't Oude Slot

Willem de Zwijger verzuild

Iedereen heeft een eigen blik op het verleden. Dat is voor historici een vertrouwd gegeven. Het bleek bijvoorbeeld duidelijk tijdens de verzuiling. Protestanten hadden een heel ander idee van de vaderlandse geschiedenis dan katholieken. Ook liberalen en socialisten hadden een eigen verhaal over het verleden. Geschiedschrijving werd daardoor al heel snel politiek, want iedere zuil gebruikte het verleden om de eigen positie in het heden te rechtvaardigen.

Over deze verzuilde geschiedenisbeelden is al veel geschreven. Voor mijn privé-onderzoek ben ik geïnteresseerd in de vraag: hoe schreef de verzuilde pers over Willem de Zwijger?

Voorlopig passen mijn bevindingen precies in het algemene beeld van verzuilde geschiedschrijving. Voor de protestanten was Willem de Zwijger de held die door God was gezonden om het land te bevrijden van het Spaanse juk. De strijd ging tegen het katholieke bewind van Filips II, omdat die het protestantse geloof onderdrukte. De Vader des Vaderlands offerde zijn leven op om de gewetensvrijheid te bevechten. De protestantse krant *De Standaard* schrijft in 1874 bijvoorbeeld: ‘... dit leent aan de betrekking tuschen Oranje en ons volk een heilig karakter’.

Het katholieke blad *De Tijd* bood tegengif tegen dit beeld en citeerde in diezelfde periode graag de geschiedschrijver Nuyens. Willem de Zwijger handelde volgens katholieke opvatting niet uit diepe geloofsovertuiging, maar uit opportunisme en machtsoverwegingen. Hij bevrijdde Nederland weliswaar, maar werd vervolgens zelf onderdrukker door de katholieken

uit te sluiten van ambten en door hun godsdienst te verbieden. En dat terwijl zijn partij de minderheid was en de katholieken de meerderheid! Liberalen benadrukten vooral Willems strijd voor staatkundige en burgerlijke vrijheid, waardoor het land onafhankelijk en welvarend is geworden. Het *Algemeen Dagblad* typeert dit als de strijd tegen de ‘wetverkrachtende, menschonteerende tirannie’ (1874).

Onderzoeksaanpak

Met de geavanceerde zoekmogelijkheden van Delpher vind ik krantenartikelen waarin Willem de Zwijger genoemd wordt, die ik makkelijk kan groeperen op krantentitel en periode. Advertenties kan ik wegfilteren, die zijn voor mijn onderzoek niet relevant. Ik gebruik hiervoor de programmeerbare toegang tot Delpher. Dit wil zeggen dat ik Delpher niet vanuit de *user interface* bevraag, maar met een URL waarin mijn zoekcriteria zijn opgenomen. Het resultaat is een computerleesbare lijst artikelen die direct softwarematig verder verwerkt kan worden. Na het downloaden analyseer ik de artikelen (buiten Delpher) met

digitale technieken uit de geesteswetenschappen. Daarmee kunnen patronen in woordgebruik worden onderzocht. Hiermee probeer ik vragen te beantwoorden als: verschilt katholiek woordgebruik van protestants? En zijn de krantenartikelen geautomatiseerd te bundelen tot groepen die inhoudelijk of tekstueel op elkaar lijken? Het valt eerlijk gezegd niet mee om hiermee zinvolle resultaten te krijgen. Het komt regelmatig voor dat een krant een tekst uit een andere zuil citeert, wat de resultaten bij analyses van woordpatronen verstoort. Ook worden de analyses verstoord als Willem de Zwijger slechts in het voorbijgaan wordt genoemd in een artikel over iets heel anders. Eigenlijk zou ik dan slechts een paar zinnen als analyse-eenheid willen gebruiken in plaats van het hele artikel. Ik ben nog lang niet uitgeëxperimenteerd met de geautomatiseerde analysetechnieken. Op zijn minst helpen ze me om snel relevante stukken en interessante patronen op het spoor te komen, die ik daarna ‘ouderwets’ in Delpher kan lezen.

Marian Hellema ICT-erfgoedspecialist

Op zoek naar de Annie M.G. Schmidt Kinderkalender 1960

Bestaat de *Annie M.G. Schmidt Kinderkalender 1960* eigenlijk wel? Tot nu toe heeft niemand mij ooit een exemplaar kunnen laten zien. Terwijl ik het als liefhebber, verzamelaar en bibliograaf van het werk van Annie M.G. Schmidt geweldig zou vinden als deze onbekende publicatie opduikt. In een wat armoedig berichtje uit een onbeduidend blad wordt wel melding gemaakt van de uitgave van de kalender bij de erven Tijl in Zwolle. Maar is het echt tot een publicatie gekomen? Dat het werk niet bij Annies vaste uitgever de Arbeiderspers zou verschijnen, was ook reden voor twijfel. Is er iets op Delpher over te vinden? Vanaf 2013, toen de eerste krantenpagina’s

online kwamen, tot en met de nieuwste aanvullingen in 2018, vond ik steeds meer informatie. Het kunnen zoeken op alle woorden en op combinaties van woorden uit de genoemde titel, leverde een paar echte recensies op. In het dagblad *Het Parool*, de krant waarvoor Annie zelf meer dan vijftien jaar lang schreef, van 2 januari 1960 vond ik een uitgebreide omschrijving van de kalender.

De recensent moet de kalender echt in handen hebben gehad. Ook de opmerking ‘Er is er nu een verschenen’ moet haast wel waar zijn. Ik ben ervan overtuigd dat Delpher of deze ‘Delpher-krant’ mij uiteindelijk naar het ‘echte bewijs’ gaat leiden:

een papieren exemplaar! Een ‘onbekende’ primaire publicatie van Nederlands beroemdste kinderboekenschrijfster! Een dik blok op een kartonnen schild! 365 velletjes papier met misschien wel nieuwe teksten!

Gelukkig verzamelt de Koninklijk Bibliotheek in de depotcollectie ook Nederlandse scheurkalenders, zodat er nu tenminste van iedere kalender één exemplaar bewaard blijft. Het enig overgebleven exemplaar van de *Annie M.G. Schmidt Kinderkalender 1960* moet nog opduiken.

Marcel Raadgeep Bibliograaf van het werk van Annie M.G. Schmidt

Sylvia Witteman las de Volkskrant van haar geboortedag:

‘Zó veel leuker dan een oud boek’

Witteman heeft iets gelezen

Oude boeken zijn al zo geweldig, maar oude kranten zijn nóg leuker. Sinds een paar dagen zijn op de site Delpher nu ook de archieven van de *Volkskrant* te vinden, en sindsdien lees ik niets anders meer. Eén oude krant vertelt boeiender over de wereldgeschiedenis dan welk boek ook, zo blijkt.

Ik was kinderachtig genoeg om te beginnen met de krant van 9 oktober 1965, mijn geboortedag. Terwijl mijn moeder in het kraambed op mijn komst wachtte, vond in Indonesië een

coup plaats, werd de Amerikaanse president Johnson succesvol geopereerd (de galblaas, die een 12 mm dikke steen bevatte, werd verwijderd) schreef Godfried Bomans zijn cursiefje

voor de voorpagina, en stuurde Outspan een advertentie in voor zijn sinaasappels: ‘Pas geplukt - heerlijk vers. De lekkerste én gezondste - zomerverfrissing!’ Tien jaar later zou Outspan in ongenade vallen als protest tegen de Zuid-Afrikaanse Apartheid. Ik zie die doodenge poster nog voor me, waarop een zwart hoofd door een blanke hand wordt uitgeperst. ‘Outspan bloedsinaasappels - Pers geen Zuidafrikaan uit!’ Een cartoon van Opland over

Provo. Een mislukte maanlanding van de Loena VII. Een foto van een ‘onder-onsje’ van de kleine Japanse prins Hiro met zijn moeder, prinses Misjiko. Een berichtje: Oost- en West-Duitsland zullen voortaan afzonderlijk vertegenwoordigd worden op de Olympische spelen.

Een advertentie voor een moderne, ‘draagbare schrijfmachine’ van 350 gulden; indertijd een half maandsalaris. Een stuk over

het kersverse Hilversum 3: ‘Een nieuw geluid op de Nederlandse ethergolven. Een licht geluid, maar daar werd om gevraagd’. Een interview met een ‘pionier in de psycho-somatiek’ met de kop: ‘Gestoord gevoelsleven ook zaak voor huisarts’. Een cartoon van een vrouw die sip naast het fornuis staat en tegen haar nóg sippere man verzucht: ‘Ik heb de klok afgesteld, het tijdsignaal, de thermostaat en het automatische omkeerapparaat maar ik ben vergeten het diner er in te doen!’

Een personeelsadvertentie van C&A dat met spoed een ‘leuk en beschaafd jong meisje’ zoekt. Leuk en beschaafd hield onder andere in: katholiek. En stoppen met werken zodra ze getrouwd was. Een auto-advertentie: ‘Uw twee en twintigste sigaret? De atmosfeer blijft fris in de nieuwe Renault 16’. Een foto van het cabaret Lurelei, met naast John Lanting en Jasperina de Jong ook een jonge, nog onbekende Kees van Kooten, in coltrui. Hij heette toen nog Cees.

Te koop: een ‘royale middenstandswoning’ voor 33.000 gulden. Een fragment uit *Siberisch dagboek* van Karel van het Reve, met foto’s van in bikini flaneerende vrouwen aan het strand. Het proza was voor die tijd heel fris en is dat altijd gebleven.

Een stuk van Peter Brusse over op-art, kunst uit het laboratorium: ‘Mary Quant, de dertigjarige ‘moeder’ van de blije Britse mode-ontwerpers, heeft haar huis door een op-art-binnenhuisarchitect laten vormgeven’. Een advertentie van het PTT-telegraafkantoor Amsterdam: ‘dagelijks contact met 5 werelddelen’.

Een paginagrote advertentie voor de ‘doux-pièces’ van Modehuis Gerzon, dat in 1970 ter ziele zou gaan. Kleine advertenties: ‘Gevraagd: een net kindermisje, leeftijd 15-17 jaar, inwonend’. ‘Meisje, 18 jaar, zoekt vriendin in Amsterdam’. ‘Aangeboden: struisveren, in alle gewenste kleuren’.

Dat alles, op de dag dat ik ter wereld kwam. Allemaal ingehaald door de tijd en de ‘kennis van nu’. Heerlijk was het, om te lezen. Maar een knagende wens drong zich op: kon ik maar héél even bladeren in een *Volkskrant* van 2065.

Al was het maar één minuut.

Sylvia Witteman
Columniste voor de Volkskrant
Bron: de Volkskrant van 16 december 2017

Vondsten verzameld

Voorspelling over de Rolling Stones komt uit

Maarten Keulemans, wetenschapsredacteur bij *de Volkskrant*, vond een toekomstvisioen van vroeger. ‘Als er over een halve eeuw een tv-meneer op het idee komt om de Rolling Stones nog eens tevoorschijn te halen, zult u een aantal héél oude mannetjes van tussen de 70 en 80 zien die nog éénmaal hun oerouderwetse liedjes op hun oude muziekinstrumenten zullen doen horen, om die met schorre, zwakke stemmetjes te begeleiden.’

Zo stond het in 1965 in de *Leeuwarder Courant*, ontdekte Maarten Keulemans in Delpher. Voor een achtergrondartikel in de *Volkskrant* was hij in Delpher op zoek naar toekomstvoorspellingen uit vroeger tijden. Hoe dacht men vroeger dat onze tijd eruit zou zien? Ruim honderd verwijzingen naar het heden diepte hij op uit de oude kranten. Van experts die ervan overtuigd waren dat we onderhand de Amsterdamse grachten wel zouden hebben gedempt, tot futurologen die voorzagen dat we vandaag de dag zoveel ‘aëroplanes’ zouden hebben dat we ze regelmatig kwijt zouden raken.

Maarten: ‘Met die knipsels in de hand kon ik vervolgens op zoek gaan naar het antwoord op een actuele vraag: kloppen ze een beetje, al die prognoses en verwachtingen waarmee experts ons om de oren slaan? Dat heb ik vervat in een aantal lessen. De pessimisten hebben haast al

Leeuwarder Courant, 7 mei 1965

tijd ongelijk. De optimisten trouwens ook. En zeker als het gaat om techniek zitten we er eigenlijk altijd naast. En de Rolling Stones? Inderdaad, die spelen nog. Toen ze laats in Nederland optraden, heb ik het knipsel uit Delpher gedeeld via Twitter. Tot grote hilariteit. Zo zie je maar weer hoe leerzaam én amusant het kan zijn om af en toe eens een blik in het verleden te werpen.’

Bron: KB|magazine 2018 01 (nummer 19)

Kleurrijke details geven de jou

Voor het dossier ‘Vrouwenkiesrecht’ in het *Historisch Dagblad* deed Marchien den Hartog onderzoek naar zeven markante Kamerleden. ‘Over de meeste van deze vrouwen was er op internet niet zo veel te vinden.’ Ze besloot om in Delpher te gaan grasduinen.

Marchien: ‘Het is handig dat er zo veel materiaal is dat je op woord kunt doorzoeken. Op zich zijn het geen opzienbarende vondsten die ik uit Delpher heb gehaald. Maar het zijn juist de kleurrijke details en citaten, dingen die al lang weer vergeten zijn die een stuk jeu geven. De kranten en tijdschriften bevatten informatie die zeer tekenend is voor de tijd waarin ze zijn geschreven. Het zijn verslagen van tijdgenoten,

Bron: KB|magazine 2017 01 (nummer 17)

Smeltende pailletten op hoeden en jurken

Marjolein Koek schreef een stuk over ‘Kralen en pailletten’ bij de kostuumtentoonstelling Catwalk in het Rijksmuseum, waar ze werkt als textielrestaurator. Eind negentiende, begin twintigste eeuw gebruikte men gelatine-pailletten om kleding te versieren. Het museum bezit een aantal feestelijke jurken. Dat ze er nog zijn is bijzonder, omdat gelatine een kwetsbaar natuurproduct is. Gelatine is makkelijk te verwerken, is licht en heeft een metaalachtige glans. Maar over de fabricage van zulke pailletten is nog weinig bekend. Marjolein zocht in

Delpher om de beginfase te kunnen dateren. De vroegste vermelding (uit 1893) ging over pailletten op hoeden uit Batavia, Nederlands-Indië. Hoogtepunt in het gebruik waren de jaren 20 van de twintigste eeuw, bijvoorbeeld op charleston-jurkjes. Een nadeel: als de draagster het warm had, door bijvoorbeeld flink te dansen, smolt de gelatine – vanaf de jaren 30 verving men die dan ook door cellulose-acetaat.

Bron: KB|magazine 2016 02 (nummer 15)

Mijn speurtocht naar Willem en Marie Haaxman

In 2008 wordt een laptop aangeschaft. Met 75 jaar een beginneling in computerland, maar nieuwsgierig en nog steeds leergierig. Ik voelde me Alice in Wonderland.

Mijn speurtocht begon aan de hand van drie oude foto’s naar het tot dan voor mij onbekende en naar later bleek interessante, maar ook treurige leven van oudtante Marie en haar echtgenoot Willem in Indië. De vele zijpaden die ik ben ingeslagen en de ‘ontdekkingen’ die ik deed op deze reis, zowel op internetgebied als in het verleden, voelden als een verrijking van mijn eigen steeds kleiner wordende wereld.

Na een bezoek aan Museum Bronbeek in Arnhem, waar de foto’s werden gedateerd omstreeks 1908-1910, startte mijn avontuur. Op een van deze foto’s, zit We Tanri Olle, de Datto (koningin) van Tanette, een leenvorstendom op Celebes, in een prachtige zetel omringd door de dorpsbewoners (beschreven door H.J. Friedericy in *De Eerste Etappe*). Deze stoel

was een geschenk van Koning Willem III. Ingelijst in de rug van die zetel bevond zich het portret van Zijne Majesteit achter glas. Zij ontving deze stoel vanwege haar belangrijke medewerking, trouw en aanhankelijkheid aan het Nederlands-Indisch Gouvernement.

De foto met het achterliggende verhaal van historische betekenis is voor mij van onschatbare waarde, want een prominente figuur in dit gezelschap is een blanke vrouw in een lichte japon. Mijn tante Marie Weeland!

Marie (dochter van een zalmvisser uit Dordrecht) behaalt in 1902 haar Apothekersbediende-diploma. Op mijn ‘leestafel’ pronkt het door haar aangeschafte *Hilda van Suylenburg* door C. de Jong van Beek en Donk, hetgeen duidt op haar interesse in het feminisme. Het is een aanklacht tegen de zinloosheid van het bestaan waartoe vrouwen uit de hogere kringen veroordeeld zijn.

Van Willem ontdekte ik door zoekwerk in de kranten dat hij tijdens de Atjeh-oorlog als 1e luitenant infanterie ‘deerlijk’ werd verwond, dat hij in 1903 zijn kandidaats- en in 1906 zijn ingenieursdiploma in Aken behaalde en in 1921 benoemd werd tot waarnemend leraar aan de Koningin Wilhelminaschool in Batavia.

ker in Magelang. Ook vond ik de passagierslijst van ss Vondel uit 1922, waarop mijn tante Marie vermeld stond. Zij vertrok van Batavia naar Holland. Delpher liet mij nog veel meer ontdekken: het bevolkingsregister van 1923, waarin mijn tante Marie als drogist ingeschreven was in Den Helder, de advertenties die zij plaatste in de *Heldersche Courant*, de actie ‘Kerstfeest op Zee’ die zij organiseerde voor opvarenden met Kerst ver weg van huis.

Mijn beeld van die tijd werd nog vollediger door meer interessante vondsten. In de koude winter van 1928/1929 werd het op 15 februari in Den Helder -16 graden. Op deze dag overlijdt mijn tante Marie op 50-jarige leeftijd ‘ten half zeven’ aan de Kanaalweg 147, ver van haar geliefde echtgenoot.

Op 20 oktober wordt Willem eervol ontslag verleend als leraar en Delpher liet mij de passagierslijst van ss P.C. Hooft zien, waarop hij terugvoer naar Holland. Het mooie huis in Doorwerth zal hij niet betrekken met zijn geliefde echtgenote, maar met haar jongere zuster en mijn andere tante Wouterijna met wie hij in 1930 trouwt. Vanwege zijn zwakke gezondheid verblijven Willem en Wouterijna de winters in Menton, Zuid-Frankrijk. Daar overlijdt hij op 31 december 1932 op 63-jarige leeftijd.

Ondanks mijn weinige kennis van computers en zoekprogramma’s heb ik als leek met hulp van Delpher zo ontzettend veel ontdekt rondom mijn tante Marie en haar man Willem en het tijdsbestek waarin zij leefden. Ik kan niet uitleggen op welke manier ik gezocht heb, maar ik heb me jarenlang vermaakt met alles wat ik vond in Delpher. Tot in de kleine uurtjes zat ik achter mijn laptop. Niet alleen omdat er zoveel, ook in zijpaden, te vinden was, maar ook omdat ik bang was na het afsluiten de nog niet bekeken kranten (3492 in aantal) nooit meer terug te kunnen vinden. Ik heb genoten en ik geniet nog steeds van alle informatie die ik heb opgedaan uit Delpher.

Mevrouw C.W. Berkelder-Visser
Delphergebruiker

Advertentiën.
van 4 of minder regels / 1.15,
iedere regel meer 27 1/2 Cents.

35-jarige Echtscheiding
van
E. DE JONGH
en
S. ZWET.
Hunne dankbare Kinderen en
Behoudkinderen.
De Weere, gemeente Winkel,
11 Mei 1886.

30-jarige Echtscheiding
van
A. KANT KAT.
en
A. BEZEM.
Hunne dankbare Kinderen.
Deemster, 11 Mei 1886.

25-jarige Echtscheiding
van
J. D. N. BOON
en
G. BREERAART.
Hunne dankbare Kinderen.
Venhuizen, 12 Mei 1886.

Den 10den Mei hopen onze Ouders:
C. KULT DZ.
en
T. KAT.
hunne **25-jarige Echtscheiding**
te bevestigen.
A. C. M. HOEFMAN en **Echtg.**
Westzaan, 9 Mei 1886.

Den 11n Mei hopen onze geliefde
Ouders: **J. KLEERK** en **T. HUISMAN**,
hunne **25-jarige Echtscheiding**
te bevestigen.
Hunne dankbare Kinderen
en Behoudkinderen.
Dirkshorn, 10 Mei 1886.

Ondertrouwd:
J. WONDER Pz.
en
N. RAVEN Ed. (1893)
Heer Hugoward, 7 Mei 1886.
Alkmaar.

Ondertrouwd:
WILLEM GILBERT KEUR
en
PETRONELLA WILHELMINA VISSCHER.
Berlijn, 7 Mei 1886.
Receptie: Zondag 16 Mei.
Deventer Klooster.

Getrouwd:
J. C. OVERDUIN,
Med. Doct.-Arts,
en
CHRISTINA KAN.
De Heer en Mevrouw OVERDUIN—
KAN bedanken voor de vele bly-
ken van belangstelling, bij hun Hu-
welijks ondervonden.
Zuid-Scharwoude, 9 Mei 1886.

Getrouwd:
P. DE LANGE
en
C. H. TIGER WILBRANDI
die tevens, ook namens hunne wed-
dijdsche familie, hartelijken dank
zeggen voor de vele blyken van
belangstelling, bij hun Huwelijks
onderhandeling.
Alkmaar, 10 Mei 1886.

Gebooren: **JAN,**
Zoon van
P. LEENHART AVIS
en
A. LEENHART AVIS—
MIDDELHOVEN
Onstzwan, 8 Mei 1886.

Bevallen van een **DOCHTER,**
H. G. VAN TEYLINGEN.
geb. **TIEMENS.**
Hillegom, 7 Mei 1886.

Door Gods goedheid bevallen van
een **MEISJE, J. A. DE GUISONJE,**
geb. **ECHTGENOOT** van **T. J. J. J. J.**
Bouttrijk en Tolman, 7 Mei 1886.

Bevallen van een **DOCHTER,**
M. J. C. SWARTZ—
ROOPMANS.
Drussel, 7 Mei 1886.

Bevallen van een **DOCHTER,**
Mevrouw **J. W. PEELLEN.**
geb. **SCHIERHUIS.**
Amsterdam, 8 Mei 1886.

Voorspoedig bevallen van een
RINKEN JONGEN,
C. G. VERWEIJ—APPELD.
9 Mei 1886.

Bevallen van een **ZOON,**
E. W. JORDAAN—
DIKKERS.
Haarlem, 9 Mei 1886.

Bevallen van een **ZOON,**
HELENE VAN SCHADE,
geb. **VAN GRIETHUISEN.**
Münster, 7 Mei 1886.

Bevallen van een dooden **ZOON,**
Mevrouw **S. RINIA VAN NAUFA—**
HAUWERDA.
Hindeloopen, 8 Mei 1886.
Eenige kennisgeving. (5)

Heden overleed, tot diepe droef-
heid van hare geliefde Ouders,
Broeders en Zusters, ons geliefd
kind en Zuster **GEZIENA WILHELMINA HENDRIKA,** in den ouderdom
van 31 jaren, na een ontfijde be-
valling van een dooden Zoon.
H. LUIKINK.
Nieuwer-Amstel, 5 Mei 1886.

Heden overleed tot diepe droef-
heid van mij en mijne Dochter,
mijn geliefde Echtgenoot, de heer
C. DARENS, in den ouderdom van
86 jaren.
Weesp, 9 Mei 1886.
Eenige en algemene kennisgeving.

Weesp, 9 Mei 1886.
Eenige en algemene kennisgeving.

Heden overleed, in den ouderdom
van ruim 65 jaren, mijn geliefde
Echtgenoot, de heer **JOHANNES**
OLIJ.
Wed. **J. OLIJ,** geb. **EDEL.**
Deemster, 6 Mei 1886. (1896)

Heden overleed, te St.-Anna bij
Nijmegen, onze zeer geliefde Moeder,
Mevr. de Wed. **J. A. QUACK,** geb.
QUACK.
A. B. A. QUACK.
M. G. QUACK (1898)
Huize Boogenhuizen, 8 Mei 1886.

Heden overleed, tot mijne en
mijner Kinderen diepe droefheid,
mijn hartelijk geliefde Echtgenoot,
HELENA MARIA SPRINGER.
J. H. VAN GIESSEN.
Zwolle, 8 Mei 1886.

Op den 8n Mei 1886 overleed te
Arnhem de HoogEdelGestrenge heer
A. C. RUGHAART, gepensionneerd
Inspecteur van Administratie bij
s Koninkrijks Zeemacht, hartelijk ge-
liefde Echtgenoot van
A. C. M. BAKKER,
Wed. **RUGHAART.**
(7)

Heden overleed, na een hevige,
kortstondige ziekte, mijn eeuwig
Liefde, **PETRONELLA GOVER-
DINA SUSANNA MARGARETHA,** in
den leeftijd van ruim 62 jaar.
Wed. **P. SWAAN,**
geb. **HULIS.**
Arnhem, 8 Mei 1886. (1893)
Eenige en algemene kennisgeving.

Na een korte ongesteldheid,
ontleed hedenmorgen onverwacht,
mijn innig geliefde Echtgenoot,
DR. FRANÇOIS P. L. POULEN, Rid-
der v.d. Orde v. d. Ned. Leeuw enz.
E. D. E. POLLEN—
MAAS.
Scherpenheuvel, 7 Mei 1886. (1897)
Eenige en algemene kennisgeving.

Heden overleed, tot onze innige
droefheid, ons geliefde oudste Doch-
terje, **SOPHIA MARGARETHA,** in
den aanvulligen leeftijd van 42 jaar.
J. D. N. BRINKMAN—
S. M. BRINKMAN—
KORFF.
Amsterdam, 7 Mei 1886.

Heden overleed, in den ouderdom
van 76 jaren, tot diepe droefheid
van mij, mijne Kinderen en Behoud-
kinderen, mijn geliefde Echtgenoot,
ROBERTUS JOAN CASTENDIJK,
gepensionneerd Majoor der Cavalerie,
Ridder van het Metalen Kruis en
van de Eikekroon.
M. G. VAN DEN BRANDELE,
Wed. **R. J. CASTENDIJK.**
Arnhem, 9 Mei 1886.
Eenige kennisgeving. (15)

Heden overleed na een langdurig
lijden, in den ouderdom van bijna
47 jaren, mijn geliefde Echtgenoot,
de HoogEdelGestrenge heer **C. H.**
SCHRODER, gep. Dir. Olf. van Gez.
Olf. van de Eikekroon.
Mevr. de Wed. **M. C. SCHRODER—**
VAN GEER.
Amersfoort, 8 Mei 1886. (16)
Eenige en algemene kennisgeving.

Op 6 dezer overleed te Kampen,
mijn geliefde oudste Zoon **WIL-
LEM JACOB,** in den ouderdom van
47 jaren.
Wed. **H. C. SCHEPP—DOEK.**
Rotterdam, 7 Mei 1886.
Eenige en algemene kennisgeving.

Heden overleed plotseling onze
innig geliefde Echtgenoot en Vader,
de heer **OTTO WILHELM SWAVING,**
Oud-Indisch Hoofdamtman, in den
ouderdom van 59 jaren.
Wed. **SWAVING,**
geb. **VAN PREHN,** en Kinderen.
Zutphen, 6 Mei 1886. (1895)
Eenige en algemene kennisgeving.

Op den 2n Mei overleed na een
langdurig en smartelijk lijden, onze
geliefde Echtgenoot en Moeder
WILHELMINA JOHANNA RUDER,
in den ouderdom van ruim 43 jaren.
Zij, die de overledene van mij
geliefd hebben, kunnen wel besef-
ten wat ik en mijne eenige Dochter
aan haar heesgzaam verliezen.
W. HEMMERS
en
A. E. HEMMERS.
Amsterdam.

Heden overleed, tot onze diepe
droefheid, te Rijsoord, na een
korte, doch hevige ziekte, onze
hartelijk geliefde Zoon en Broeder,
JOHANNES, in leven Onderwijzer
aan de Openbare Lagere School
aldaar, in den jeugdigen leeftijd
van ruim 28 jaren.
C. TUYNMAN.
C. TUYNMAN—
STOUTJESDIJK.
Kinderen en Behoudkinderen.
Stavenisse, 6 Mei 1886. (1897)

Heden overleed, na een langdurig
lijden, mijne geliefde Echtgenoot,
SIOUKJE DE BORE, in den ouder-
dom van ruim 37 jaar, mij na-
tante een nog jeugdig Dochterje.
A. M. BARKER.
Rijks-Ambtenaar.
Wieringen, 3 Mei 1886.

Heden overleed mijne geliefde
Echtgenoot, **VEERTJE KIN,** in den
ouderdom van 40 jaren. Een on-
gesteldheid van eenige weken maakte
een einde aan haar voor mij, onze
Ouders en verdere familiebetrek-
kingen zoo liefs- en zorgvul leven.
P. KOOMEN.
Schellinkhout, 6 Mei 1886. (1897)
Algemene kennisgeving.

Onze lieve Dochter en Zuster
ANTJE is ons heden, op den leeftijd
van 24 jaren, na een lang en ge-
duldig lijden, ontfallen.
J. S. VAN DEVENTER.
G. A. VAN DEVENTER—

S. C. VAN DEVENTER.
Utrecht, 9 Mei 1886.
Eenige kennisgeving.

Dankbetuiging.

Aan allen, die op den 17en April
bij het overlijden en ook bij de
begrafenis van onzen innig gelief-
den Zoon **KAREL** zoovele blyken
van hartelijke belangstelling en
deelneming hebben betoond, alsook
zijne Vrienden, de Leden der Be-
dijkerskamer en Zangvereniging,
die hem de laatste eer hebben be-
wezen, aan allen betuigen wij onzen
oprechtsten dank.
W. VAN GYTENBEEK.
A. C. VAN GYTENBEEK—
VAN DER ZANDEN.
Anna Paulowna, Mei 1886.

Het groot aantal blyken van
deelneming, die ik mocht ont-
vangen bij het overlijden van mijn
oudsten Zoon, Notaris te Meppel,
maakt het mij moeilijk allen daar-
voor mijn hartelijken dank te
bruygen, en verzoek alzoo vriende-
lijk deelen schriftelijken dank, als
eene, aan een ieder in 't bijzonder
gericht, te beschouwen.
Mevr. **WEL. COOPS—**
KINDERMAN.
Doetinchem, 8 Mei 1886. (1897)

Mevrouw de Wed. **TICHLER—DE**
JONCHERE betuigt, ook na-
mens hare Kinderen, innigen dank
voor de vele bewijzen van deelne-
ming, ondervonden bij het over-
lijden harer geliefde Dochter, Me-
vrouw de Wed. **J. G. HAGEN—**
TICHLER.
Leiden, 8 Mei 1886.

Voor de talrijke bewijzen van
hartelijke deelneming bij het
dooftverlies van onzen geliefden
Echtgenoot en Vader, **DR. JEEN**
LEST, betuigen wij aan allen onzen
innigen dank, ook namens weder-
zijdsche Familie.
WED. DR. J. IEST—DE BOSSON.
P. IEST.
Stiens, 8 Mei 1886.

Voor de vele hartelijke bewijzen
van deelneming, ondervonden
bij het overlijden van onzen ge-
liefden Echtgenoot, Vader en Be-
houdvader, den heer **IZAAK MAR-
TINUS PORTON,** betuigen wij onzen
innigen dank.
Wed. **J. M. PORTON—PROPER.**
I. PORTON.
C. T. G. PORTON—CRAMER.
W. PORTON.
M. WENTINK—PORTON.
J. WENTINK.
A. H. PORTON.
Utrecht.
Amsterdam, 10 Mei 1886. (1894)
Arnhem.

De Heer en Mevr. **SCHORER—**
PLAAT betuigen hunnen hartelij-
ken dank aan allen, die blyken
van deelneming gaven bij het over-
lijden van hun geliefd kind.
Culemborg, 7 Mei 1886. (1897)

Voor de vele bewijzen van be-
langstelling, ondervonden bij
gelegenheid van onze VII-ten-Ver-
dijdsche Echtscheiding, zoo van
hier als van elders, ondervonden,
betuigen wij onzen hartelijken dank.
H. POEL Jz.
J. POEL—LANGEREIS.
Ipendam, 6 Mei 1886.

Voor de vele bewijzen van deel-
neming, ontvongen gedurende
de ziekte en na het overlijden van
mijnen geliefden Echtgenoot, den
heer **JOHAN GERRIT WEERS J.C.,**
betuigt ik, ook namens mijne Zonen,
mijnen innigen dank.
Wed. **J. G. WEERS J.C.,**
RUITER.
Amsterdam, 10 Mei 1886.

De ondergeteekende betuigt, mede
namens de Familie, hartelijken
dank voor de vele bewijzen van
deelneming, bij het overlijden van
Mej. **P. WONDER,** Wed. van den
heer **C. Groot,** ondervonden.
P. GROOT.
Alkmaar, 8 Mei 1886.

Hartelijken dank aan Familie,
Vrienden en Bekenden, voor de
vele bewijzen van deelneming, bij
ons 25-jarig Huwelijksfeest onder-
vonden.
Th. FRANKEN.
M. FRANKEN—BURGERS.
Amsterdam, 9 Mei 1886.

Ondergeteekende betuigt zijn har-
telijken dank voor de vele be-
wijzen van belangstelling, hem ge-
geven ter gelegenheid zijner be-
neming tot Griffier bij het kanton-
gerecht te Alphen.
Mr. THOMAS.
Mei 1886. (1891)

Allen die iets te vorderen hebben
van, verschuldigd zijn aan,
of horgelochten onder zich hebben
ten laste van den heer **LUCAS**
KIRKERT, gewondt hebbende te
Helder, en aldaar overleden den 1en
Mei 1886, worden verzocht daarvan
voor of op 20 Mei a.s. aangifte of
betaling te doen ten kantore van
den Notaris **HATTINGA RAVEN,** te
Helder.

Allen die iets te vorderen heb-
ben van, Verschuldigd zijn aan,
of horgelochten onder zich heb-
ben, geteekend door den Wed. Ed.
heer **L. H. WIGERSMA,** gewondt
hebbende en den 23n April 1886
overleden aan het Zand, in de Zijpe,
gelieven daarvan opgave of betal-
ing te doen voor den 15en dezer
maand Mei, ten kantore van
(1896) **G. VAN OS,** Notaris te Zijpe.

Direct gevraagd een Bediende,
in een Hotel en Café. Adres franco,
lett. **E. J. 768, Nieuw v.d. Dag.**

Een knappe
Jongens gevraagd.
Paleisstraat 31.

Een Burgermeester, **P. G. van**
de goede getuigen voorzien, biedt

GELD beschikbaar, voor solide
aanvraag, in alle Provincie,
uitgezonderd Limburg. Minste aanv.
f 1000. Adr. **F. K. 769, N. v.d. Dag.**

Gevraagd:
Eene flinke Dienstbode. Utrecht-
sche straat 112. Leen naar bekwamh.

Te huur gevraagd,
te Amsterdam, voor een klein, net
gezin, een Woning, bev. zes Ka-
mers, Keuken, Kelder en verdere
gemakken. Huurprijs tusschen f 600
en f 700. Brieven met de noodige
gegevens franco, onder No. 613, aan
J. H. & G. VAN HETEREN, Boek-
handelaars, Hartenstraat 21. (19)

Te Koop
aangeboden: een Bakkerij en
Bierhuis met Bijlart, in een
bloeiende Stad, hetwelk een goed
Burgerbestaan oplevert en voor
uitbreiding vatbaar is. (4)
Adres l'ett. **A. D. 741, N. v.d. D.**

Uit de hand te Koop, een
goed onderhouden Overdekt
Praamschip, groot 52 tonnen, met
of zonder Inventaris. Te bevragen
bij **M. RUIJTHINK,** Brouwersgr. No.
105, of **A. VAN EYKEN,** No. 123.

Heden Dinsdag 11 Mei 1886,
te 11 uren, Publieke Verkoop-
ing te Weesp, op het Erf van Mej.
de Wed. **F. VERGEER,** aan de Oude-
gracht D 118, te Weesp, ten over-
staan van Notaris **M. J. KEISER,**
van de **Metselaars-Materialen**
en **Gereedschappen,** zoo als die
daar heelen kunnen bezichtigd wor-
den op het Erf en in het Pakhuis.
H. G. TE RIELE, Makelaar.

Publieke Verkoop.
HENRICUS GERB. TE RIELE, Mak-
elaar, zal op **Vrijdag 14 Mei 1886,**
des namiddags te 2 uren, aan de
de Ruiterskade, achter het Centraal
Station, te Amsterdam, publiek Ver-
koop: Het **Talkschip,** genaamd
DE JONGE RAAM, met deszelfs
dubbele Inventaris, zooals betzelve
bezigd kan worden. De Veiling
geschiedt afzonderlijk bij Opbod en
daarna gecombineerd in Afslag.
Nader informatie te verkrijgen
bij bovengenoemden Makelaar, aan
de Prins Hendrikade No. 25.

Boelhuus te Durgerdam.
De Makelaars **J. P. A. KILSDONK**
en **J. J. OLIVIER** zullen op **Vrij-
dag 14 Mei 1886,** des voormid-
dags om 11 uur precies, ten over-
staande van den heer **C. BROUWER,**
aan den Waterlandschen Zeedijk
No. 32, te Durgerdam, ten over-
staan van de Notarissen **G. RUIS** en **H.**
KUYPER, Verkoop: 1 Melk-
koeien, 2 Vaarzen, 3 Pinken, 1 Paard
en 3 Schapen, voorts 1 factuwagen-
te en 2 Schuiten, een partijige kaas
en zoo goed als allen Kasmerk-
gereedschap, Tuin- en Stalgereedschap,
een Huisraad, enz. enz. zooals
alles twee uren voor en gedurende
de Veiling, voor een ieder zal te
bezigden zijn.

Publieke Verkoop.
Op den **Wierd Hel Wapen van Am-
sterdam,** in de Grootte Wittenbur-
gerstraat naast No. 7, te Amsterdam,
zal op **Woensdag 12 Mei 1886,**
te 10 1/2 uur worden Verkocht:

de Opstellen van 4 Loodsen.
Houtwaren, eenig Steigerhout,
Karren en Wagens, Gereed-
schappen, IJzerwerk, eenige
Heipalen enz. Breeder vermeld
in het Handelsblad en in het 4e
Blad van **De Nieuws van den Dag,**
beiden van Maandag 10 Mei.
J. G. J. GEERS Hzn., Makelaar.

Edammer Kaas.
Na ontvangst Postwissel, groot
f 230, zend ik franco 2 stuks
pauk vette Kaas; pauk fijne Gras-
kaas van 1885, 2 stuks f 240.
Edam.
T. J. DE VRIES.

Hôtel Nieuw-Bussum.
De ondergeteekende maakt bekend
dat zij van af 1 Mei het boven-
genoemd Hôtel heeft aanvaard en
eenige Kamers beschikbaar heeft,
hopen de door een nette en prompte
bediening het vertrouwen waardig
te maken.
De **Wiel. N. R. BUWALDA.**

Het Nederl. Effecten- en
Wisselkantoor,
121 Kalverstraat 121,
belast zich met de aan- en ver-
koop van Effecten, tegen 1/16
pCt. provisie, met zooveel
mogelijk verantwoordelijkheid der
middenkoers. Koopt en ver-
koopt Effecten, deaverkiezende
met onmiddellijke afreke-
ning. Beleening en voor-
schot op Effecten en Loten.
Speculatie-Premie-
Tijdschriften worden voor-
deeltig geïnterueerd.
Prospectus gratis ver-
trijgbaar. (7109)

Ter Stoomdrukkerij
T. van E. N. SMIT Ez., te
Koog a/d Zaan, worden
alle Drukwerken tegen
billijke prijzen vervaar-
digd. Keurige uitvoe-
ring. (2010)

Slangen,
Guttapercha met Linnen
Binnenwand voor Tuin- en Straat-
besnoeiing, per Meter 75 Cents.

R. F. LOEN, Magazijn van Ame-
ricaanse Artik., Molsteeg 12-14
hoek Spuistraat. (23)

Overhemden, Boorden, Manchetten.

Ontvangen: een ruime Sorteerling
OVERHEMDEN, Wit en Gekleurd met Boord
en Manchetten à / 2.25. **FLANELLEN HEMDEN**
/ 2.50. **TRICOT PANTALONS** en **BORSTROK-
KEN,** Witte en Gekleurde **SOKKEN,** Linnen en
Halfrinnen **ZAKDOEKEN.**

OPRUIMING
van een groote partij Engelse en Fransche
OVERHEMDEN, van af / 1.25.

WED. C. P. KÖHLER,
Kalverstraat hoek Spui 120.

Verhuisd:
Notaris **D. J. LEEPEL,**
van No. 17 naar No. 49, aan de
Reguliersgracht.

H. J. PARIS, Notaris,
is verhuisd van de Heugenvaard
22, en zijn Kantoor verplaatst naar
de Prinsengracht 808, naar de
Reguliersgracht 17.
Het Kantoor en Magazijn
van
N. B. ZIJFERS & Co.
is verplaatst van Singel 65 naar de
Prinsengracht 495
bij de Rijnstraat.

Doctor HALBERTSMA
is VERHUIST naar het
Willemsplein 13.
Rotterdam, Mei 1886. (1893)

Het KANTOOR van
Van der Scheer & Meijer
is VERPLAATST
van Heerengracht 294
naar **Heerengracht 112**

C. NESTERMAN,
is Verhuisd van Doelenstraat 6
naar
Keizersgracht 768
bij de Utrechtsestraat

De Raschoender Fokkerij
van **J. H. KONST,** Amstelveensche-
weg, is met 1 Mei jl. verplaatst
van No. 30 naar No. 48, waarook
bestellingen worden aangenomen
voor bezorging van **versche Eier-
ren,** 2 maal p. week 45 Ct. per stuk

Koop Da Costa.
Lees Da Costa.
Geniet Da Costa.

DA COSTA'S Compleete
Dichtwerken, uitgegeven door
P. HASEBROEK, keurige druk, met
Portrait, op best papier, bijna 1000
bladz., gebonden in 3 smaakvolle
Prachtbanden, aangeboden voor
slechts / 2.75.
Mr. IS. DA COSTA, Opstel-
len van Godgeleerden en Ge-
schiedkundigen inhoud, met
inleiding van **Mr. H. J. KOENEN,** 3de
druk, 4 Deelen. Prijs / 4.— voor
slechts / 2.90.
Al de Dichtwerken van
Mr. IS. DA COSTA, in 3 smaak-
volle Prachtbanden en de **Verzamel-
ing Opstellen,** 4 Deelen, net-
jes ingebonden, dus te zamen 7 De-
elen, mits meens gekocht voor
slechts / 4.75.
Vertrijgbaar bij **D. BOLLE,**
Bazaar van Goedkoopste Boeken,
lang bij de Vischmarkt, te Rotter-
dam. Voor buiten de stad franco
op ontvangst Postwissel, waarbij
staat: «Da Costa Dichtwerken» of
«Da Costa Proza». (14)

Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst,
Marnixstraat 402 bij het Leidseplein.
TENTOONSTELLING VAN BOUWKUNST.
(Planten, Reisschetsen, Oude Gebouwen enz.)
Geopend van 10-4 uur. Toegangspreis 25 Cents.

Kon. Ned. Stoomboot-Maatsch.
Eerste Vertrekken van Amsterdam naar:

Hamburg	15 en 19 Mei	Bordeaux	20 Mei en 2 Juni
Kopenhagen	13 » 22 »	Lissabon	19 » » 5 »
Stettin	13 » 22 »	Madrid, Oporto	19 » » 5 »
Riga met overla- ding te Stettin	13 » 22 »	Gibraltar	19 Mei
Danzig	29 »	Genoa, Livorno	19 Mei en 3 Juni
Koningsbergen	29 »	Napels	19 Mei en 3 Juni
Moscou, Kiow en Charkow via Ko- ningsbergen	19 en 28 »	Messina, Palermo	19 Mei en 5 »
Petersburg	12 » 28 »	Civita-Vecchia	19 Mei
Moscou via Peters- burg	12 » 28 »	Piraeus en Smirna	26 »
		Patras direct of via Piraeus	26 »

Van ROTTERDAM
Kopenhagen... 15 Mei
Danzig... 15 Mei
Koningsbergen... 15 Mei

Voor nadere informatie gelieve men zich te adresseren bij de
gewone Cargadoors der Maatschappij te Amsterdam of te Rotterdam of bij
de **PIRANIE.**
Stoomdrukkerij van **ROELOFFZEN & HÜBNER,** te Amsterdam.